

KÖZIGAZGATÁSTUDOMÁNY

SZERKESZTI

MAGYARY ZOLTÁN

A község és a falu harca

UHLYARIK NÁNDOR

A német hivatali vagyoni jogi felelősség

BENÁRD AURÉL

New York város községi rendszere

VECSEKLŐY JÓZSEF

Könyvszemle

Dr. Werner Weber: Die Körperschaften, Anstalten und Stiftungen des öffentlichen Rechts (Göbel J.)

Tudomány és élet

A magyar állam költségvetései és zárószámadásai 1867-től pengőben (Lovász János) — A Német Birodalom közigazgatási beosztása — A háború utáni német lakásépítés előkészítése (Thoma Zsolt).

K I A D J A A

MAGYAR KÖZIGAZGATÁSTUDOMÁNYI INTÉZET

B U D A P E S T

1 9 4 1

Egyes szám ára 1.— P

KÖZIGAZGATÁSTUDOMÁNY

MEGJELENIK ÉVENKÉNT TIZSZER.

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL: MAGYAR KÖZIGAZGATÁSTUDOMÁNYI INTÉZET, BUDAPEST, IV., PÁZMÁNY PÉTER-TÉR 1.

I. EMELET, III. SZ. — TELEFON: 184—623.

TARTALOM

	Oldal
A község és falu harca	UHLYARIK NÁNDOR 325
A német hivatali vagyoni jogi felelősség	BENÁRD AURÉL 332
New-York város közszolgálati rendszere. Alkalmazás, versenyvizsga.	VECSEKLŐY JÓZSEF 343
Könyvszemle	354
Dr. Werner Weber: Die Körperschaften, Anstalten und Stiftungen des öffentlichen Rechts (Göbel J.)	
Tudomány és élet	356
A magyar állam költségvetései és zárószámadásai 1867-től pengőben (Lovász János) — A Német Birodalom közigazgatási beosztása — A háboru utáni német lakásépítés előkészítése (Thoma Zsolt).	

E szám munkatársai:

Uhlyarik Nándor dr. körjegyző. (Lékér) — *Benárd Aurél dr.* kincstári jogügyi igazgatósági segédfogalmazó — *Vecseklőy József dr.* belügyminisztériumba berendelt szfőv. tanácsjegyző — *Göbel József dr.* szfőv. üzemi segédtitkár — *Lovász János dr.* és *Thoma Zsolt* a Magyar Közigazgatástudományi Intézet tanársegédei.

A Közigazgatástudomány évi előfizetési ára 10 pengő. Jogi személyek, könyvtárak, intézetek részére évi 24 pengő. Az előfizetési ár félévi részletekben is fizethető. Póstatakarélt pénztári csekkiszámla száma: 36.111.

FELELŐS KIADÓ: MAGYARY ZOLTÁN.

DUNÁNTÚL PÉCSI EGYETEMI KÖNYVKIADÓ ÉS NYOMDA R.-T. PÉCSETT.

A nyomdáért felelős: Mészáros József.

KÖZSÉG ÉS A FALU HARCA.

A község közigazgatási fogalom, a falu pedig földrajzi egység. Gyakran olvassuk őket felelősen, pedig nagy különbség van köztük és olyan ellentét, aminek kiküszöbölését súlyos veszélyek nélkül tovább halasztani nem lehet.

A megnagyobbodott Magyarország lakosságának kb. 80 %-a él falun. Ennek a ténynek az lenne a természetes következménye, hogy a törvényhozó életrevaló, fejlődést előmozdító jogszabályokat alkotna a falu érdekében, annak a falunak az érdekében, melyben a nemzet zöme él. A közigazgatás pedig fürgén és odaadóan igyekeznék ezeknek a törvényeknek a gyakorlati életbe való átültetésére, végrehajtására. Ezzel szemben azt tapasztaljuk, hogy a törvényhozó nem ér rá a faluval behatóan foglalkozni, a közigazgatás pedig, ha akarna, sem tud jogi alap nélkül lépést tartani a fejlődő élettel.

A törvényhozás átlagóan utoljára az 1886. évi XXII. tc.-ben foglalkozott a községgel. Azóta eltelt közel 60 esztendő. A törvény keletkezése idején megvolt jogviszonyok azóta lényegesen átesortosultak, az emberek gondolkozásmódja gyökeresen megváltozott, szóval a törvény 60 évet öregedett, az élet pedig számokban vagy években ki sem fejezhetően fejlődött. Természetes, hogy a papiroson még meglévő községi törvény az élő falut már nem tudja megérteni és fejlődésében hátráltatja. Az elavult községi törvény csupán kétféle falut ismert. Kisközséget és nagyközséget. Ez a megkülönböztetése is lényegtelen, mert csak adminisztratív eltérést jelöl. A nagyközség önállóan, a kisközségek pedig szövetkezve tartanak jegyzőt, vagy jegyzőket. A községi élet egyébként bennük egyforma. Méreteikben különböznek, bár a határok elmosódtak. Van 1500 lelkes kisközség és van 800 lelkes nagyközség.

Vegyük szemügyre a községi törvény tárgyát: a falut.

Annyit minden újságolvasó ember lát, hogy a falu divatba jött. Felfedezték. A kezdeti gatyám-bátyám stílusú falukutatások után megjelennek az érdemleges, komoly művek és ezek egytől-egyig igen súlyos bajokat fedeznek fel. Különböző megoldási módokat is ajánlanak. Lényege azonban az egész faluproblémának a községi törvény korszerűtlensége. Társadalmi úton közigazgatási feladatok meg nem oldhatók. Érezni, hogy a közigazgatás 1848-beli fegyverzetben harcol az élet legkorszerűbben felszerelt seregével.

A községek jórészt vagyon- és munkaközösségből alakultak ki. Az a pár nemes, vagy telepes község nem változtat a zöm történetén. Valamikor a falu robotmunkát végzett földesurának, ki hol magyar, hol német, hol török spáhi volt és élték többé-kevésbé egyforma jobbágyéletüket. Abban az időben szükség volt közülük egyre, aki felelt a többiek munkájáért, aki a kisebb per-

patvarokat elintézte és akit a földesúr, vagy a megye megcsapat-
hatott, ha a munka nem volt rendben. Voltak segítői is, tanács-
beliek, esküdtek és az írni-olvasnitudó deák, a jegyző. Ez a szer-
vezet a maga idejében jó volt. A falu lakói nem voltak teljesjogú
tagjai a Szent Koronának, a falu pedig közösen dolgozott a föl-
desúrnak, tehát előljárósága ezeknek megfelelő közigazgatási fel-
adatokat végzett. A mai falu azonban nem valaki számára kö-
zösen dolgozó egység, hanem önálló földművesek, munkások,
iparosok, kereskedők stb. heterogén társadalmának lakó- és munka-
helye. Ezek ugyanolyan elbánást kérnek a maguk részére, mint a
városiak, ugyanolyan részt kérnek a kultúrából, mint azok, hisz
ugyanolyan terheket is viselnek. Ma már logikai képtelenség,
hogy a mai agyonjogszabályozott és bürokratikus közigazga-
tott életünkben is a jogszabályokban járatlan, szakképzettséggel
nem rendelkező bíró legyen a falu feje.

Azelőtt a falu a magafizette alkalmazottjait saját feladatá-
nak megoldására használta fel. Ma pedig ezek 80 %-ban állami
feladatokat végeznek — a község költségén. Fizeti drága pénzen
a jegyzőjét, aki javarészt állami feladatokat végez és tartja őt az
állam részére, anélkül azonban, hogy ez a tisztviselő az államiak
kedvező helyzetét élvezhetné.

Az a falu, amely száz évvel ezelőtt élt, még jól kifejezhető
volt egy szóval. Ha kimondtuk a falu szót, megjelent lelki szem-
ink előtt a jobbágyoklakta, sáros, elmaradott, piszkos házak és
istállók csoportja. Valamikor a felcser szó is egész jól jelölte az
orvosi és borbélyi teendőket végző embert, ma azonban már uri-
és hölgyfodrászról, bel-, seb-, fül- stb. orvosról beszélünk. Az élet
itt elismerte már a változást és szavakkal meg is jelölte a külön-
vált foglalkozási csoportokat. A falunál ellenben csak ott tartunk,
hogy a szó mögött elmosódott a tárgy, élnek az új típusú falvak,
megvannak, de nem mindenki veszi észre őket. Csepel is falu és
Mucsá is az. Vannak földműves jellegű városok és iparosok, mun-
kásoklakta községek. Sőt az alföldi falu és az erdőkoszorúta he-
gyek közt meghúzódó falu is igen jelentős különbségeket mutat.
Nem is említve a lélekszám, a nemzetiség, a piacokhoz való távol-
ság stb. okozta különbségeket. Az a hit, hogy ez a sok féle falu
közös községi törvénnyel boldogítható — legalább is naiv. Ezt
érezik mások is. A közjog például már jelentősen megkülönböz-
teti a jászkun falut a székely falutól, a magánjog még lényege-
sebb eltéréseket mutat. Bizonyítja ezt a bizonyításra nem szoruló
állítást *Weis* István községi törvénytervezete is. Hivatalos helyről
származó megnyilvánulásra sajnos nem hivatkozhatom. Ez a tör-
vénytervezet azonban számos helyes elgondolása mellett alapvető
hibában szenved. Érti a községek különféleségét, de nem a tör-
vényt szabja az élethez, hanem az életet a törvénnyel még mester-
kéltőbb módon tolja el az élni akaró falutól. Kimondja, hogy 5000
léleknél kisebb község nincsen. Amelyik nem ilyen, az majd olyan
lesz úgy, hogy csatlakozik más községhez, vagy községekhez és
közösen fognak kitenni 5000 lelket. Csakhogy, ismerem vidékeket,
hol 14—15 község sem tesz ki ekkora lélekszámot. Mely szeren-

csétlen jegyző lesz majd az áldozat, ki évenként 15 költségvetést fog elkészíteni 5 példányban, számtalan mellékletével együtt, aki majd évenként 15 zárszámadást fog készíteni és felszerelni rengeteg munkája mellett? Vagy ha közös lesz a költségvetés, hogy fog abban 15 község számtalan problémája egymással megférni? Hogyan fog az a jegyző legalább hetenkint, vagy kéthetenként egy napot tölteni a külközségekben stb. Ilyen áron inkább nem kell a községnek az annyira áhitott I. fokú hatósági jogkör sem.

Az utak, vasutak közelebb hozták a várost, a piacot a faluhoz, ezzel felkeltették a falu népében a jobb, boldogabb élet utáni vágyat, most már a közigazgatásra vár a feladat, hogy a jobb életet kívánó néphez közelebb hozza az államot, annak minden segítő eszközével együtt. Nincs más kiút, mint alaposan megvizsgálni a falvakat, a vizsgálat alapján el kell fogadni a többféle kialakult falutípust és ezeket külön törvénnyel, vagy ha közös törvényben is, de különböző módon kell szabályozni és akkor a falvak tényleg érezni fogják az államnak segítő jobbát is.

Próbáljuk meg elemezni a mai falu közigazgatását és a faluban élő jogalanyok helyzetét.

A község működő szerve a törvény szerint az *előljáróság*. Ezt a jogi fantomot kergeti minden hatóság. Ezt a hajsztát látva úgy gondoljuk, hogy az előljáróság, holmi szellemi Toldi Miklós, aki mindent elvégez és mindent elbír. A valóságban pedig ez a jogászok alkotta robotember nem él, nem dolgozik, mögötte egy szegény pária, a jegyző húzódik meg. Az görnyed a mindenfelől rázúduló terhek alatt és közben harcol felfelé a falujáért, lefelé pedig népével küzd az állam érdekében. Természetes, hogy mind a kettő ellenséget lát benne. Az előljáróság élén a laikus *bíró* áll. Érzik, hogy a rengeteg § között kicsuszott lába alól a talaj és ezért már mindent a jegyzőre bíz. A *törvénybíró* hasonló helyzetben lévő helyettes. Az *esküdtek* pedig támogatják mindkettőt ebben a számukra értelmetlenné vált hivatásban. Szükséges-e embereket ilyen megalázó helyzetben tovább is tartani? Ma mindenütt az illető jegyző tapintatán és ügyességén múlik, hogy végeztet-e velük valami munkát a látszat kedvéért, vagy megunva a velük való bajlódást, mindent inkább maga végez. Élő és működő tagja az előljáróságnak a *pénztáros*. Nehéz és felelősségteljes munkát végez, mert a község pénze és a behajtott állami adó is apró tételekben az ő kezén keresztül folyik be a községi pénztárba és ugyanő teljesít is onnan minden kifizetést. El kell ismerni, hogy a községi igazgatás pénzkezelési része ma még nagyobb javítás nélkül is jó. A községi pénztár az elemi ismeretekkel rendelkező pénztáros által is jól vezethető, ha a törvény által számára előírt pár egyszerű szabályt betartja. Természetesen idővel mindenütt helyesebb lenne a postatakarékpénztári csekkszámlyanyítás, mely több garanciát nyújt a közpénznek pontos és szabályszerű kezelésére, amellet még a közönségnek is kényelmes.

Jól működő tagja lenne még az előljáróságnak a *közgyám*, kis változtatással. A törvény 75. § b. pontja kimondja, hogy tanító előljárává nem választható. Vagy az előljáróságból kellene ki-

venni a közgyámot, vagy pedig ezt a tiltórendelkezést ezen a téren hatálytalanítani. A közgyám mai formájában általában semmit sem ér. Legtöbb helyen csak felveszi a fizetését és aláír mindazon a helyen, mit a jegyző ujjával rábökve mutat neki. Ha lehetőséget nyujtanának a tanítónak arra, hogy ezt az állást elfogadhassa, benne a gyámi igazgatás komoly segítőt nyerne. Ő ismeri legjobban az árvákat, vagy gondnokoltakat, rendszerint nincs olyan bonyolult érdekhálózatban, mint egyik falusi a másikkal, van kellő tudása ahhoz, hogy önmagától lássa a gyámoltak érdekét és ezt megfelelő formában az árvaszék tudomására is adná, jelentősen tehermentesítve ezzel az amúgy is túlterhelt jegyzőt.

Az előljáróság mellett működik az orvos és az állatorvos, kik ma még kevés részt viselnek az egészségügyi igazgatásból.

Ilyen szervezetű előljáróságokkal korszerű faluvezetés és jó közigazgatás nem végezhető.

A község legfontosabb szerve a *képviselőtestület*. Hivatalból kijelölt, virilis és választott tagokból áll. Liberális államban élünk és ennek számos hátránya még itt mutatkozik. Ilyen kis körben a virilizmus fenntartása azzal a veszéllyel jár, hogy a vagyonos réteg túlnyomó többségben lévén, rettegve még a filléres áldozatoktól is, elvet olyan javaslatokat, melyek nem kizárólag a saját osztályérdekét szolgálják, viszont megszavaz olyanokat, melyek csak saját osztálya érdekét segítik. A mai rendszernek azonban legfőbb büne a túlzásba vitt gyámkodás. Ennek egyik következménye az, hogy a képviselőtestületben nincsen lüktető élet. Mindenki úgy érzi, hogy csak báb a felettes hatóság illetékes tisztviselője kezében. A jogszabályokhoz és krajcárokhoz való kicsinyes ragaszkodás kerékkötője minden jelentős fejlődésnek. Amikor a képviselők látják, hogy szavuk csak pusztába kiáltott szó marad és minden, még a legkisebb ügyben hozott határozatuk is jóváhagyásra szorul, elvesztik kedvüket. Elmaradoznak a gyűlésekről, vagy ha el is jönnek, csak unottan, vagy keserűen legyintenek mindenre. Bizonyos mértékben ez a helyzet a törvényhatóságnál is. Úgy látszik ezért jó iskolája ez a liberális parlament képviselőjelöltjeinek. A túlzott gyámkodás sok visszahatást szül. Egész egyszerű példa: az állásszervezésnél, vagy leszanált állás visszaállításának kérelmezésénél egyik döntő szempont az iktatószám nagysága. Nem meri egy jegyző sem bevezetni a gyűjtőszámos iktatórendszert, aki pedig már bevezette és látta nagy előnyét, az is gyorsan visszatér a régi rossz rendszerre, mert kevés lesz az iktatószáma. A jegyzői munkateher megmérésének nehézsége ezenfelül még számos igen súlyos hibát is okoz. Az illetékesek nem hajlandók eltérni a kaptafarendszertől, a különös körülményeket csak a legkritikább esetben veszik figyelembe.

Büszkén és régen hangoztatott elv nálunk az egyenlő teherviselés. Mindenki oly büszkén hivatkozik erre a vívmányra, mint ha az a valóságban is meg lenne. Hogyan merünk egyenlő teherviselésről beszélni addig míg egyik község polgára pótadó nélkül dolgozva, könnyebben él és községe már nem tud mit kezdeni pénzével, a másik község polgára pedig 100 %-on felüli pótadó

alatt nyögve képtelen életét, életnívóját emelni, községe pedig nem tud összehozni annyi pénzt, hogy jegyzőjét ki tudja fizetni. Az egyik tehát pótadó nélkül fejlődik, a másik pedig erejének teljes megfeszítésével is alig tud megélni. Az állam ad ugyan államszegélyt, de nem sok köszönet van benne, mert ilyenkor annyira erőssé válik az amúgy is szigorú gyámkodás, hogy minden olyan kiadást, mely kizárólag annak a községnek az érdekét szolgálná — rögtön töröl. A kétféle község szerencsétlen helyzetét még kirívóbbá teszi az a körülmény, hogy a pótadó nélkül dolgozó, rendszerint jó úton, vasút mellett, ipartelep környékén stb. fekszik, tehát az élet és a kultúra közvetlen szomszédságában, az összes fejlődési lehetőségek birtokában, míg a másik sorsüldözött, mindentől távol küzd szomorú sorsával a fejlődés és a javulás minden reménye nélkül. A tervezett közigazgatási pótadó bevezetése már segítség, de sokkal nagyobb segítség lenne elvenni a községektől a kb. 17 millió pengőt kitevő alkalmazottak kereseti adóját és fizetni helyette a szintén kb. 17 milliót (1936. évi adatok) kitevő tisztviselői fizetéseket. Ahol ez az összeg jelentős tétel, ott van más jövedelem is, ahol pedig filléreket tesz ki, ott nagyon komoly segítséget jelentene.

A községgel foglalkozva ki kell térnünk részletesebben a *jegyző* szerepére is. Régebben sok helyen talán még harangozó is volt a jegyző egyúttal, mert a község már régen is mostohán fizetett. Ma pedig annak ellenére, hogy a jegyzők kb. 10 %-a (csonkaországi adat, most már kevesebb, sok jogvégzett jegyző elmenekült a vármegyéhez stb., a jegyzők száma pedig erősen nőtt) jogvégzett és aki nem az, az is az érettségi után még hosszabb gyakornokoskodással 4 féléves tanfolyamot végez — mégis csak átmenet a kisebb fogalmazási tisztviselő és a segédhivatali alkalmazott között. Képesítése és tehetsége megvan ahhoz is, hogy „magasabb” állást tölthessen be, mégis tovább nem emelkedhetik, sőt saját falujában is alárendeltje a törvény betűje szerint a laikus községi bírónak.

Nagyon érdekes kérdése a racionalizálásnak, hogy egy főnöknek hány alkalmazottja lehet. Merem állítani, hogy a jegyzőnél lenne olyan fontos annak tisztázása, hogy egy jegyzőnek hány főnöke lehet. Ha ezt a tudomány hamarosan nem tisztázza, akkor a gyakorlat egészen lehetetlen helyzetet fog teremteni. A napi postát bontva, sokszor 5—6 helyről is érkezik, a küldő részéről igen fontosnak jelzett munka, melyet mind azonnal és soronkívül kell elintézni a rendes napi munka és félforgalom mellett. Hiába látja a jegyző, hogy ez a munka nem is olyan sürgős és nem is olyan lényeges, mert az adatokat az illető hivatal a nála lévő nyilvántartásokból, vagy régi jelentésekből is sokszor megkaphatná, de birságolási joga van, tehát a jegyző félre téve a valóban fontosat, igyekszik a rendeletnek eleget tenni. Ezzel a rendszerrel úgy lekötik a jegyzőt íróasztala mellé, hogy eredeti céljának megfelelni nem tud. Most nem az a döntő, hogy „Mi nem lenne a községben, ha nem ez a jegyző került volna ide” (Közigazgatás és az emberek), hanem az, hogy a 138-féle és majdnem egészen

felesleges nyilvántartás rendben vezetetik-e, a bika-istálló mécsében elégett petróleumról van-e anyagszámadás stb. Sőt egy helyen a selyemhernyótenyésztési felügyelőség feljelentette a jegyzőt azért, mert túri, hogy a gyerekek a selyemhernyótenyésztő gyerekeket kinevessék és ezzel gátját veti az eredményes kukacszaporításnak.

Pedig ez az egész világon egyedülálló jegyzői intézmény egyenesen felkínálja magát arra, hogy a közigazgatás erős és komoly alapját rakják a vállaira. Azt hiszem, sehol a világon nincs ilyen farizeus közigazgatási rendszer, mint nálunk. Nagy szemforgatással úgy gondoljuk, hogy a közigazgatás teljes és hibátlan kontaktusban van a nemzettel, hisz minden faluban ott a jegyző. Tehát teljes szétponosított közigazgatásunk lehetne. Igaz ott a jegyző meghallgatja a felek ügyét-baját, elveszi adójukat, kérelmüket-panaszukat írásba is foglalja, szóval aktát készít belőle, azt véleményezi és ráteszi a közigazgatás futó — dehogyan is futó, csak cammogó-szalagjára, amely aztán hűségesen teszi az aktát íróasztalról-íróasztalra, hol némi fekvés után mindenki csavar egyet rajta és küldi tovább, — míg a fél a végén, vagy elúnja a várást, vagypedig az élet közben magától is megoldja a kérdést. Gondoljuk meg, hogy érdemes-e ilyen sokba kerülő intézményt fenntartani, amikor nemcsak költünk rá, hanem rontunk is vele. Képzett tisztviselő, kivizsgálja a tényállást, megjelöli a rávonatkozó törvényhelyet, véleményezi, mégsem dönthet, hanem tovább kell adni az ügyet, ahol rávezetik azután, hogy igen, vagy nem. Érdemes-e nekünk ennyi pénzt áldozni azért, hogy a közigazgatásnak az étellel érintkező felületére bűnbakot ültessünk, akikben a felettes hatóság a „jó” közigazgatás csődjének okát, a nép pedig minden bajának szerzőjét lássa? Van-e értelme fenntartanunk ezt a farizeus rendszert csak azért, hogy hibaforrás legyen? Nem lenne sokkal egyszerűbb és becsületesebb eljárás ennek a karnak kezébe hatósági jogkört téve, a felettes hatóságok számának és mennyiségének csökkentésével, olcsóbb és egyszerűbb közigazgatást bevezetni? Vagy ha ezt nem, akkor vegyük a sokkal olcsóbb rendszert a Bezirks rendszerszerű járási közigazgatást, amelynek csupán a csendőr és a bíró lenne alárendelve. Mi szükség van most arra, hogy a jegyző az építkezésnél felveszi a helyszíni szemlekönyvet, megadja az utasításokat, ismerteti az előírásokat, javaslatot tesz és a főtisztviselő kiadja az építési, majd ugyanilyen eljárás után a lakhatási engedélyt. Miért kell a jegyzőnek kiadni egy személyleírásos községi bizonyítványt a cselédlány részére, aki azzal beutazik a járasszékhelyre, ott a bizonyítvány egyes adatait bevezetik a cselédkönyvbe, fényképet tesznek rá, aláírják, lepecsételik és kezébe nyomják a kész könyvet. Miért van ez így a táncengedélyeknél, a vadászjegynél, fegyvertartási engedélynél, a gazda és cseléd közti vitás ügynél, az egész idegenrendészetnél stb. Két-három tisztviselőt foglalkoztat egy bagatell ügy, a járatlan fél napokat tölt el ügyének kikeresésével stb. Ez aztán persze nemcsak a jegyzőnél van így. Sok tekintetben a főtisztviselőnél, az alispánnál is. Milyen elmaradott hozzánk képest

a román. Mégis a román közigazgatásban a prefektus olyan hatáskörrel rendelkezik, melyet sok tekintetben még a belügyminiszter is megírányelhet. Nem is említve azt, hogy a cseh járásfőnök állampolgársági bizonyítványt adott, tekintélyes nagyságú házipénztára, mellérendelt államépítészeti hivatala, stb. volt.

Az a nagy hiba, hogy a tisztviselői karban vannak állami és önkormányzati tisztviselők, illetve, hogy ezek egymástól ilyen élesen elhatároltan vannak, részint a tisztviselői utánpótlásban okoz súlyos zavart, úgy, hogy a kisebb állásokra nincsen már elegendő jelentkező, részint pedig a vezetésben mutatkozik. A katonaságnál nincsen olyan tábornok, ki ne tudna vezetni egy századot és ki ne lenne tisztában egy század belső szervezetével. Viszont nincsen is oly rendelkezés, mely egybefoglalva általában intézkednék a század és az ezredparancsnok teendőiről és a rendelkezés kiadója ne lenne tisztában azzal, hogy rendelkezését a gyakorlatban hogyan kell megvalósítani. Addig, míg mindenki nem kezdi pályáját a községnél, nem várható gyökeres javulás a közigazgatástól. A nemzet zöme falun él. Nem tartható fenn továbbra is az a helyzet, hogy olyan tisztviselőnek is legyen rendeletszerkesztési és adási joga, ki a falut esetleg csak kirándulásról vagy a gyöngyösbokrétából ismeri. A mai rendszer mellett igen sokszor előáll az az eset, ami olyan szigeten történt, hol kutya nem volt. Az oda került első kiskutya fejlődését a tudósok lélekzetviszafojtva figyelték. Komoly és alapos megfigyeléseikhez messzemenő következtetéseket fűztek. A legkorszakalkotóbb az volt, melyben megállapították, hogy az eb farka a testsúlyhoz képest geometriai haladvány szerint növekszik. A kutya tehát 5 kg-s súly elérésekor 2 m hosszú farkkal fog feszíteni.

Érthető ezek után a falvak népében a közigazgatással szemben fokozódó ellenszenv. A nép- és családvédelmi alap után ki kellene dolgozni a szabadidő mozgalmat is. Ha nem is gondolunk a Kraft durch Freude impozáns méreteire, de elvileg tisztázandó lenne először a legmegfelelőbb forma, melyben a földműves dolgozó társadalom megtalálná értékes üdülését. A mostani farizeus közigazgatásunkat minél előbb ki kell cserélnünk a magyar népre szabott jó és gyors korszerű életigazgatásra.

Nem lehet tovább közönyös és kényelmes a törvényhozó a falvak és a nép ügye iránt. Ennyi súlyos, de amellett orvosolható hiba mellett nem mehetünk el továbbra is tétlenül. A nép elégedetlenségéből nem lesz lázadás. Falun a lázadás kegyetlen hatóerői hiányoznak. Ebben a lassú és állandó elégedetlenség csiholta tűzben azonban igen kényes nemzeti értékeink égnek el lassan. Talán legnagyobb veszélyben a hazához való szoros tartozás tudata van, amely elenyészik és csak a földhöz való tartozás érzése marad meg. Ezt talán legtömörebben és legmegdöbbentőbben az a mondás fejezi ki, hogy „az én búzám megterem akkor is, ha az Alispánt Zsupánnak hívják.”

A NÉMET HIVATALI VAGYONJOGI FELELŐSSÉG.

I.

A jogállam közjogi gondolkodásmódjának jelentős eredménye volt a tisztviselők hivatali kötelességsértéséből származó vagyoni felelősség elveinek kiépítése.

1. A kérdés első elvi jellegű és a birodalomra kiterjedő hatályú szabályozását a német polgári törvénykönyv¹ hozta meg. A polgári törvénykönyv értelmében a tisztviselő köteles megtéríteni azt a kárt, amelyet harmadik személynek az azzal szemben fennálló hivatali kötelességének szándékos vagy gondatlan megsértésével okozott.

A polgári törvénykönyv meghatározása mind a mai napig a hivatali vagyoni felelősség alapja maradt, jóllehet e felelősség mind külső megjelenési formájában, mind belső tartalmában mélyrehatóan megváltozott.

Az 1910 május 22-i birodalmi törvény² a felelősség terhét a birodalmi tisztviselők kötelességsértéséből eredő károkért az egyes tisztviselőkről elsődlegesen magára a birodalomra hárította, amely a tisztviselővel szemben, akinek kötelességsértéséért eképen felelt, visszkeresetet támaszthatott. Ezt a szabályozást birodalomszerte átvették az egyes tagállamok is saját közvetlen, vagy közvetett tisztviselőik tekintetében, mindenütt a szolgálatadó országot, vagy más közjogi testületet állítva a felelősség elsődleges hordozójául.

Ezeket a szabályokat tette a weimari alkotmány³ 151. cikkelye alkotmányi alapelvvé, kimondván, hogy ha egy tisztviselő a reáruházott közhatalom gyakorlása közben az őt harmadik személlyel szemben terhelő hivatali kötelességét megsérti, a felelősség elvileg az államot, illetve azt a közületet terheli, amelynek szolgálatában a tisztviselő áll. A weimari alkotmány a hivatali kötelességsértésből támasztott igények érvényesítésére biztosítja a rendes bírói utat, a jogállamnak a közigazgatás felett örökös szokásos alkotmánybiztosítékát.

2. A birodalmi legfelsőbb bíróságok, különösen a Birodalmi Törvényszék (*Reichsgericht*) joggyakorlata a hivatali vagyoni felelősség elveit a jogállam szellemében építette ki. A joggyakorlat a vagyoni felelősség minél tágabb alkalmazására törekedett és három elvet fejlesztett ki különösképen.

a.) Az idézett törvényhelyek mindenütt tisztviselőről (*Beamter*) beszélnek, a joggyakorlat azonban szűknek találta a közszolgálati jogi tisztviselő fogalmat és a vagyoni felelősség szempontjából tisztviselőnek tekintette a magánjogi jogviszony alap-

¹ Bürgerliches Gesetzbuch für das Deutsche Reich v. 18. 8. 1896. 589. §.

² Reichsgesetz über die Haftung des Reiches für seine Beamten v. 22. 5. 1910.

³ Die Verfassung des Deutschen Reich v. 11. 8. 1919. (Reichsgesetzblatt 1585. I.) Art. 151.

ján a köz szolgálatában álló egyént is, ha őt „az állam, vagy állami hatalommal felruházott testület közhatalom gyakorlásával bízta meg.”⁴

b.) A lehetőséghez képest kiterjesztve alkalmazta a joggyakorlat a harmadik személlyel szemben fennálló hivatali kötelezettség fogalmát. A jogszabályoknak egyre inkább az egyén felé tekintő oldalát vizsgálja s emellett gyakran figyelmen kívül hagyja a jogszabály tulajdonképeni rendeltetését. A német jogi irodalomban nagy visszhangja támadt a Reichsgericht 1927 január 26-i határozatának⁵, amely megállapítja, hogy a közrend és közbiztonság fenntartásának a rendőrséget terhelő kötelessége (Pr. Allg. Landesrecht, 10. §. II. 17.) az egyes polgár érdekében fennálló jogszabály s mint ilyen, megsértése esetén az állam vagyoni jogi felelősségének szabályai alkalmazandók.

E gondolat — következetes keresztülvitele esetén — a „rendőrség terhére fennálló általános balesetbiztosításhoz”⁶ vezetett volna.

c.) A törvényes fogalmat egészen félreteszi a joggyakorlatnak az az iránya, amely vagyoni jogi felelősséget keletkeztető tényállást állapít meg, ha a tisztviselő kártokozó cselekményét hatáskörének túllépésével, vagy pedig a szabad mérlegelése alá tartozó, diszkrecionárius jogkörben követte el.

Nyilvánvaló, — s az újabb német irodalom állásfoglalása egységes is e tekintetben — hogy az állami apparátus zavartalan működését biztosító hatásköri jogszabályok semmiképen sem tekinthetők olyan, az egyes polgár érdekében hozott normáknak, hogy megtárássuk az egyessel szemben fennálló kötelességként terhelné a tisztviselőt. A szabad mérlegelés körébe tartozó elhatározásnál ilyen kötelességnek megalkotása fogalmi nehézségekbe ütközik: épen az elhatározás „szabadságát” teszi igen kérdésessé. A joggyakorlat fogalmazása: vagyoni jogi felelősséget alapít a tisztviselő kártokozó cselekménye, „ha értelmes tisztviselő nem, vagy nem könnyen cselekedett volna ily módon”⁷, — sem elvileg, sem a gyakorlati alkalmazhatóság szemszögéből nem mondható szerencsésnek, annál is kevésbé, mert a vagyoni jogi felelősség megállapítása a weimari alkotmány 151. cikkelye értelmében a rendes bíróságok elől el nem vonható s ehez képest a fenti jogelv elismerése a közigazgatás bírói ellenőrzését nyilvánvalóan szakértelmet, és pedig közigazgatási szakértelmet kívánó kérdések felülbírálására terjeszti ki.

5. A német közjognak általánosan elismert intézménye az

⁴ Reichsgericht in Zivilsachen, Band 118, S. 242.

⁵ L. Juristische Wochenschrift, 1927, 21. szám, 1265. l.

⁶ Drews: Der Entwurf eines preussischen Verwaltungsgesetzes, Reichsverwaltungsblatt, 1931, 5. l.

⁷ V. ö. E. R. Huber: Verfassung, Hamburg, 1937, 248^s köv. l. — S. Dannbeck: Die Amtshaftung (H. Frank, Deutsches Verwaltungsrecht c. gyűjteményes művében) München, 1937, 292 s köv. l. stb.

⁸ Id. Dannbeck. i. m. 305 l.

ú. n. „közigazgatási kártalanítás“ (*Verwaltungsentschädigung*).⁹ Alapját a porosz *Einleitung zum allgemeinen Landesrecht* 75. §-ában találjuk s a tagállamok törvényhozása, valamint az egész birodalom joggyakorlata általános jogelvvé tette: A köz javára hatósági intézkedés folytán aránytalan áldozatot hozó polgárt a köz terhére méltányos kártérítés illeti.

A közigazgatási kártalanítást a hivatali vagyoni felelőségtől éles határvonal választja el. A hivatali vagyoni felelősség érvényesítéséhez megkívánatik a kártokozó tisztviselő szándékos vagy gondatlan köteleességsértése, míg ez a közigazgatási kártalanításnál nem szükséges, a közigazgatási kártalanítás épen a jogszerű hatósági aktus folytán kárt szenvedett polgárt védi. Jóllehet ez az intézmény azokban az esetekben is módot nyújtott volna a sérelmet szenvedett érdekek megóvására, amelyeket mint a joggyakorlat túlzásait soroltunk fel, a felső bíróságok gyakorlata inkább a hivatali vagyoni felelősség tágabb értelmezése felé hajolt. Ennek okát leginkább abban kereshetjük, hogy a hivatali vagyoni felelősség érvényesítése esetén a szenvedett kárért „teljes“ kártérítés járt, míg a közigazgatási kártalanítás csak „méltányos“ kártérítésre adott módot.¹⁰

Átmeneti jelenségképpen tekinthetjük a közigazgatási kártalanítás és a hivatali vagyoni felelősség között azt az esetet, ha a tisztviselő a hivatali köteleességsértést öntudatlan, vagy a szabad akaratelhatározást kizáró állapotban (elmebetegség, stb.) követte el. Ebben az esetben a károsultat méltányos kártérítés illeti. A „méltányos“ kártalanítás a közigazgatási kártalanításra mutat, az a körülmény azonban, hogy itt is harmadik személlyel szemben fennálló köteleesség megsértése szükséges, inkább a hivatali vagyoni felelősség körébe utalja ezt az intézményt. A tételes jog is a hivatali vagyoni felelősségről szóló fent idézett 1910. évi birodalmi törvényben szabályozza a kérdést (1. § 1. bek.)

4. A polgári-jogállamias felfogás a kétoldali jogügylet alakjában épül fel: magánjogi ellenképét a tiltott cselekmény és a megbízás intézményeiben találhatjuk. Feltételezi az egyén és az állam kettősségét. Az egyén jól védett alanyi közjogi állanak szemben az állammal s az államszemélyiség ezt a jogkört mintegy kívülről befolyásolja. Ha az állam, illetve a „megbízásában“ ügyködő tisztviselő „tiltott cselekményt“ követ el, a károsult magánjogi hitelező módjára, rendes bíróság előtt követelheti kára megtérítését az elsődleges felelős megbízótól, az államtól.

Ha pedig a joggyakorlat a fent ismertetett irányban fejlődik tovább, az alanyi közjogok száma új joggal bővült volna: az „általános törvényvégrehajtási jogigénnyel“¹¹, ami pedig a közigazgatás működésének teljesen bírói ellenőrzés alá helyezésével lett volna egyértelmű.

⁹ E. R. Huber kifejezése (*Deutsche Juristenzeitung*, 1936, 1000 s köv. 1.) a régebben általánosan használt „közületi kártalanítás“ (*öffentliche Entschädigung*) helyett.

¹⁰ V. ö. Benárd Aurél: A Harmadik Birodalom kisajátítási joga, *Közigazgatástudomány*, 1938, 341—45. l.

¹¹ Huber, *Verfassung*, 252. l.

II.

1. A Harmadik Birodalom óvakodik fejlődésben lévő közjogi felfogását írott alkotmányi „alaptörvény” szűk keretei közé szorítani s e képen megmerevíteni. Jóllehet a weimari alkotmányt a változott állami berendezkedésben hatályában fennállónak nem tekinthetjük, alakszerűen hatályát még nem veszítette s a konkrét jogalkotás, valamint a joggyakorlat dönti el, hogy az alaptörvényi minőségét veszített weimari alkotmánynak milyen rendelkezései állanak még hatályban.

E hatályukban megmaradt rendelkezések között van a hivatali vagyoni jogi felelősséget szabályozó 131. cikkely, illetve annak anyagi jogi rendelkezése. Ennek a jogszabálynak érvényességét a jogi irodalom kétségbe nem vonta (legfeljebb *de lege ferenda* érvényesített újabb szempontokat), azt a felső bíróságok gyakorlata a hatalomátvétel óta is állandóan alkalmazta, de hatályosságát mindezeknél szembe tünőbbben mutatja a német tisztviselőtörvény, amelynek 25. § 2. bekezdése a weimari alkotmány 131. cikkelyével teljesen egyező szóhangzattal rendelkezik a hivatali vagyoni jogi felelősség érvényesítése után a szolgálatadó közület visszereseti jogigényéről.

Ugyanígy hatályosnak kell tekintenünk a polgári törvénykönyv 859. §-át, valamint az 1910 május 22-i birodalmi törvényt és az annak nyomán előállott országos jogszabályokat is.

2. Forma szerint tehát az eddigi jogszabályok érvényesek — a német tisztviselőtörvény hozta eljárásjogi eltérésekkel, — belső tartalmuk azonban a német közjogi felfogás gyökeres átalakulása folytán mélyreható változást szenvedett.

A Harmadik Birodalom államjogi felfogása konkrét közösségekben gondolkozik. Az állameszmét három nagy közösség hordozza és foglalja magában: a. a népközösség, a rokonfajnak minden államtagot átfogó nagy közössége; b. a mozgalom, a politikai vezetőközösség és c. a hivatásrendek közössége. Ezek a nagy közösségek további kisebb közösségekre tagozódnak, így a népközösség a véderő, a munkaszolgálat, a községek közösségére, — a mozgalom a különböző rendfenntartó, harcos, ifjúsági stb. szervezetekre, — a hivatásrendek pedig a foglalkozási ágakként tömörülő tagok különböző fokozatú közösségeire.

Három jellemző foglalja össze a közösségeket: 1. Minden közösség élén látható vezér¹² áll, aki a közösség céljait kitűzi s végrehajtásukon egyéni felelősség mellett öröklik. 2. A közösség a vezérből s a vezetése alatt álló tagok összességéből (*Gefolgschaft*) tevődik össze. 3. A vezér által kitűzött célok megvalósítására megfelelő szervezet szolgál. A szervezet vezetője (*Leiter*) lehet maga

¹² Szerencsésebb kifejezés híjján, a vezetőtől (*Leiter*) való megkülönböztetés végett használjuk a „vezér” (*Führer*) szót, amelynek túlgyakori használata a német irodalomban is alapos megfontolásra adott okot. — V. ö. H. B. Brause: *Die Führungsordnung des deutschen Volkes*, Hamburg, 1940, 44—45. l.

a vezér, de a magasabbrendű közösségi tagozatokban a vezér rendszerint helyettest állít maga helyett és annak a feladatkörébe tartozik a szervezet vezetése. Pl. a polgármester egyszemélyben a község politikai vezére és közigazgatásának vezetője, főnöke, de a Vezér akaratának végrehajtására szolgáló nagy közösségi apparátusok élén a Vezér helyettese: a pártkancellár, a birodalmi miniszterek, a Német Nemzetiszocialista Munkáspárt birodalmi vezetői (*Reichsleiter der NSDAP*), stb. állanak.

A szervezet feladata a közösségi célok megvalósítása s a közösség rendjének biztosítása. Mértékül szolgálnak ebben a törvények, mint a Vezér akaratának ünnepélyes megnyilatkozásai, a vezetőknek a rendeletekben foglalt szabályai és az általános közigazgatási és szolgálati jogszabályok. Ez a feladat egyben a szervezet kötelességeinek foglalatja is és ez a kötelesség hárul a közösség minden tagjára, aki a közösség hatósági jogkörének gyakorlására hivatott: a közösség tisztviselőire.

Az egyes és az állam kettősségének szembeállítása eltűnt, az egyest az új felfogás nem mint egyént, hanem mint a közösség, — s rendszerint több közösség — tagját tekinti. Az egyes helye a közösségben pontosan meghatározott s ez a hely jelenti számára az életlehetőséget, existenciát. De ez a közösségi hely egyben a közösség célját, és elsősorban azt szolgálja: a közösségi feladatok megvalósítása csak az egyes tagok működésének eredményeképpen lehetséges.

Amikor a jogszabályok a közösség tagjainak jogállását védik, azt nem az egyes, hanem a közösség érdekére tekintettel teszik.

A szervezetnek — a közigazgatásnak — fent körülírt kötelessége tehát az egyes közösségi taggal szemben az, hogy állását megóvja és biztosítva lehetővé tegye, hogy a közösségi célok rajta keresztül megvalósulhassanak.

5. Ezeknek az elhatározó szempontoknak az előrebocsátása után vizsgáljuk meg a hivatali vagyoni felelősség intézményének alkotóelemeit az új német jogi gondolkodásmód látószögéből.

a) A törvényi rendelkezések szerint a hivatali vagyoni felelősség alapjául szolgáló tényállást csak tisztviselő valósíthatja meg. Fentebb (l. 2. a.) alatt) már ismertettük a joggyakorlat jogfejlesztő irányát, amely a hivatali vagyoni felelősség szempontjából a tisztviselő fogalmát a közszolgálati jogi zártabb tisztviselő-körön lényegesen túlmenően állapította meg.

Az új joghelyzet ennek a tisztviselő-fogalomnak további bővülését hozta magával. Nemcsak a mennyiség tekintetében, — az állami feladatok megsokasodása folytán az állami funkcionáriusok számának növelésével, — hanem minőségileg is. A régebbi joggyakorlat alkotta meghatározás: az tekintendő tisztviselőnek, akit az állam, vagy állami hatalommal felruházott testület közhatalom gyakorlásával bízott meg, — az új német államban már nem csak a szoros értelemben vett közigazgatás hatósági jogkört gyakorló szervezetét fogja magában, hanem kiterjed az egyéb közösségek végrehajtó hatalmi szerveire: a pártfunkcionáriusokra és a hivatásrendek szervezetének hatósági jogkört gyakorló tagjaira, hiszen

ezek a közösségek az állami hatalomnak a közigazgatással egykép részesei.

A joggyakorlatban és a fenti megfontolásokban kifejezésre jutó elvet a német tisztviselőtörvény magáévá tette. A 23. § utolsó bekezdésében a visszkereseti jogról szóló rendelkezéseket olyan személyekre is kiterjeszti, akik hivatali kötelességüket a rájuk bízott hivatalos hatalom gyakorlása közben sértik meg, jóllehet a német tisztviselőtörvény szempontjából tisztviselőnek nem tekinthetők. Hasonló módon a német tisztviselőtörvény szempontjából tisztviselőnek nem tekinthető személyekre kiterjeszti a 147. § 2. bekezdése a törvény eljárásjogi vonatkozású rendelkezéseit.

Az irodalomban általánosan mutatkozó kívánság,¹³ hogy az ismertetett elvek alá eső közfunkcionáriusokat a nehézkes „hivatali vagyoni felelősségű tisztviselő” helyett a találhatóbb „*Amtsträger*” névvel jelöljék meg, ez a szerencsésnek látszó szóhasználat azonban a konkrét jogalkotásban még nem talált alkalmazást.

b.) A hivatali vagyoni felelősség érvényesítéséhez a tisztviselő¹⁴ hivatali kötelességsértése szükséges. A tisztviselő kötelességei taxative fel nem sorolhatók, de a kötelességsértés megállapításához lényeges szempontok állanak rendelkezésünkre:

Mint már említettük, a tisztviselő kötelességeinek foglalatja a szolgálatadó közösség céljának megvalósítása. Amikor a tisztviselő törvényt sért — a törvény a Német Birodalomban a Vezérben kialakult népi közakarat kifejezése¹⁵ —, a legfőbb, a népi közösség rendjének megóvása végett alkotott szabály ellen vét s így a hivatali kötelességsértés megállapítható. De épígy véthet a tisztviselő az egyéb jogszabályokban meghatározott, vagy más, jogszabályokban kifejezésre nem jutó, de a dolog természetében rejlő, a közösségi felépítésben immanens elvek ellen, amelyek mind megvalósulásra várnak s így hivatali kötelességet rónak a tisztviselőre.

A hivatali kötelességsértés állhat tevésben vagy nemtevésben (mulasztásban), szükséges azonban, hogy azt a tisztviselő szándékosan vagy gondatlanul kövesse el. Ezt az elvet már a polgári törvénykönyv kimondja. A német tisztviselőtörvény álláspontja szerint (23. §, 2. bek.) a kártérítést teljesített közületet a tisztviselővel szemben csak akkor illeti visszkereseti jog, ha a tisztviselőt szándékosság, vagy súlyos gondatlanság terheli. Új ebben a rendelkezésben, hogy a törvény a polgári törvénykönyv megkívánta egyszerű gondatlanság helyett minősített, súlyos gondatlanságot kíván a visszkereseti igény érvényesítéséhez, márpedig a szolgálatadó közület visszkereseti joga a hivatali vagyoni felelősség intézményének lényeges eleme, s így tulajdonképpen a törvény e rendelkezése a hivatali vagyoni felelősség megszorítását jelenti.

¹³ V. ö. *Th. Maunz*: Verwaltung, Hamburg, 1937. 263. l. — *Danbeck*: i. m. 296. l. — *Huber*: Verfassung, 248. l.

¹⁴ A rövidség kedvéért az alábbiakban a tisztviselő kifejezést használjuk, de mindig a fenti kiterjesztett értelemben.

¹⁵ *E. R. Huber*: Wesen und Inhalt der politischen Verfassung, Hamburg, 1935. 17. l.

A német tisztviselőtörvény az „Amtshaftung“ kifejezést nem használja, hanem általánosságban a szolgálatadó által fizetett kártérítésről beszél, a szabályozás azonban a hivatali vagyoni felelősség kérdését kívánja rendezni. Erre utal kétséget kizáróan — a fenti megszorítástól eltekintve — a szakasz egész szóhangzata: „...a tisztviselőnek hivatali ténykedése során elkövetett kötelességszegéséből...”, — összevetve a 23. § utolsó bekezdésével is.

A „közigazgatási kártalanítás“ elvének érvényesülése esetén a visszkereseti jog fogalmilag ki van zárva, hiszen ez az igény a tisztviselő jogszerű intézkedésén alapszik, ott visszkereseti igény alapjául szolgáló kötelességsértés nem történhet.

c) A hivatali kötelességsértés egymagában a hivatali vagyoni felelősség érvényesítéséhez nem elegendő, szükséges, hogy a megsértett kötelesség harmadik személyekkel szemben terhelje a kötelességszegő tisztviselőt.

Ez a kérdés már a liberális jogrendszerben is igen kényes, gyakorlatilag nehezen megfogható pontja volt a hivatali vagyoni felelősségnek. Elméleti meghatározásához azonban biztos kiinduló alapot jelentett az alanyi közjogok rendszere. A kérdés az volt: a hivatali kötelességsértés következtében csorbult-e az állampolgár alanyi közjoga, — amennyiben igen, a hivatali vagyoni felelősség érvényesíthető volt. Itt legfeljebb az alanyi közjogok körének meghatározása jelentett — a joggyakorlatban kifejezésre is jutott és fentebb (I. 2. b) és c) alatt) már ismertetett — nehézséget a jogalkalmazás szempontjából.

A Harmadik Birodalom az alanyi közjogok rendszerével, amely az állampolgár és az eszmei államszemélyiség kettősségén épül fel, — teljességgel szakított, alanyi közjogok létét el nem ismeri.

A német tisztviselőtörvény többször idézett 23. §-a a „harmadik személyekkel szemben a tisztviselőt terhelő kötelességek“ kifejezést kerüli és csak a hivatali kötelesség megsértéséről („...*der seine Amtspflicht verletzt hat*...“) szól. Hogy vajjon a törvényhozót ebben a fogalmazásban szándékosság vezette-e, erősen kétséges. A német tisztviselőtörvény semmiképpen sem kívánja a hivatali vagyoni felelősség intézményes új szabályozását adni, az idézett 23. § csak a visszkereseti jogról rendelkezik. A törvény a „hivatali vagyoni felelősség“ kifejezést nem is használja, hanem csak annak egyes alkotóelemeit sorolja fel. Már ez egymaga is valószínűtlenné teszi, hogy a törvény ilyen szövegezése szakítást jelentene azzal az elvvel, hogy a hivatali vagyoni felelősség érvényesítésének a tisztviselőt terhelő kötelességnek csak harmadik személyekkel szemben való megsértése szolgálhat alapul. De méginkább veszít a gondolat valószínűségéből, ha megfontoljuk, hogy ennek a megszorításnak az elmaradása — kellő más megszorítás nélkül — a hivatali vagyoni felelősség alkalmazási körének hallatlan kitágulását jelentené,

ami a német államjogi gondokozásmód általános irányával szemben tőnően ellentétes.

Nézetünk szerint itt a jogalkotót szándékosság nem vezette, legfeljebb annyiban, hogy az amugy sem elvi jelentőségűnek szánt törvényszakaszban kerülni akarta az alanyi közjogokra utaló „*gegen Dritten ihm obliegende*” kifejezést, hiszen a visszkereseti jogra vonatkozó rendelkezése enélkül is teljesen megáll.

Ezeknek a megfontolásoknak eredményeképpen megállapíthatjuk, hogy a hivatali vagyoni felelősség érvényesítéséhez szükséges kötelességsértésnek a tisztviselőt harmadik személyekkel szemben terhelő kötelesség megsértésében kell állania. Ezt az irodalom állásfoglalása is elismeri, de még más olyan megoldást, amely a liberális, az alanyi közjogok körén alapuló régi felfogást teljes értékkel helyettesíteni tudná, egyöntetűen ki nem alakított.

Danbeck¹⁶ és Huber¹⁷ abban látják a kérdés új megoldását, hogy a tisztviselő feladata a közösségi gondolat megvalósítása és a közösség rendjének biztosítása. Ha tehát a tisztviselő a közösség rendje ellen vét s ezzel a közösség egy tagjának közösségi tagállását csorbítja, — a hivatali vagyoni felelősség érvényesítésének most kívánt feltétele megállapítható. Huber az alanyi jog érvényesítésére irányuló jogigény fennállását tagadja, — gyakorlati példa esetén az állampolgárt nem illeti meg a közlekedési rendszettel szemben biztonságának megvédésére igény s amikor az állam — az egyéb feltételek fennforgása esetén — a kárt szenvedett közösségi tagnak megengedi a hivatali vagyoni felelősség érvényesítését, tulajdonképpen a közösséget és a közösségi eszmét védi a közösség egyes tagján keresztül.

Bizonyosnak látszik, hogy a hivatali vagyoni felelősségnek ez a szabálya még mind az irodalomban, mind a jogalkotásban és jogalkalmazásban fejlődni fog és határozottabb alakot vesz fel.

Az irodalom jelenlegi állásfoglalása egybehangzó abban a tekintetben, hogy nem foroghat fenn harmadik személyekkel szemben fennálló kötelességsértés az u. n. magas politikai (*hochpolitisch*) feladatok terén. Ugyanígy kizárják teljességgel a hivatali vagyoni felelősség köréből a diszkrecionárius mérlegelés körébe tartozó ügyeket. Ez utóbbi álláspontot látszik alátámasztani a német tisztviselőtörvény felfogása is, amely a hivatali vagyoni felelősséghez minősített, súlyos gondatlanságot kíván meg, amely fogalom alá a régebbi joggyakorlat kiterjesztő elve: „ha értelmes tisztviselő ... nem könnyen cselekedett volna ily módon” — alá nem vonható.

d) A hivatali vagyoni felelősség a tisztviselő kötelességsértő magatartásával okozott károkért a szolgálatadó közületet (birodalom, ország, más közjogi személy stb.) terheli, az igény érvényesítése a közület ellen történik. Az 1910. évi birodalmi törvény alkotta helyzet ebben a tekintetben teljes egészében fennáll.

¹⁶ i. m. 295. s köv. l.

¹⁷ Verfassung. 254. s köv. l.

Természetes kiegészítése a közület felelősségének az, hogy a teljesített kártérítés erejéig visszkereseti igénye van a kártokozóval szemben. A visszkereseti jog területén sem változott lényegében az 1910. évi birodalmi törvény rendelkezése, illetve csak annyiban szűkült meg, hogy a visszkereseti jog csak abban az esetben érvényesíthető, ha a kötelességsértő tisztviselő szándékosan vagy súlyos gondatlansággal (*grob fahrlässig*) járt el.

A visszkereseti jog fejtegetésénél Danbeck¹⁸ emeli ki, hogy itt azzal, hogy a közület a kártérítést a tisztviselő helyett teljesíti, nem szabad magánjogi fogalmakkal olyan konstrukcióra gondolnunk, hogy a tisztviselő a helyette teljesítő közület magánjogi adósává válik az okozott költségek erejéig. Ez a jogviszony teljesen közjogias, a visszkereseti igényt nem a szolgálatadó „kezesége”, hanem a tisztviselő hűségzegése és engedelmessége alapítja meg. Ebbe az elgondolásba beleillik a német tisztviselőtörvénynek az a rendelkezése is, amely a menthető gondatlansággal eljáró tisztviselőt a visszkereseti igénnyel szemben mentesíti, jöllehet az általános magánjog szerint a tisztviselő ilyen, sőt teljesen véletlen magatartásával okozott károkért is kártérítéssel felelné.

e) A hivatali vagyoni jogi felelősség tárgyi tartalma tekintetében az irodalom egészen új szempontoknak az érvényesítését kísérelte meg, amelyek azonban a jogi köztudatba és a konkrét jogalkotásba még nem mentek át. A liberális felfogás szerint a kártalanítás mindig és elvileg pénzösszegben történt. A tényleges jogi helyzet ma is ez.

Az irodalom azonban felveti a kérdést: ha a hivatali vagyoni jogi felelősség intézményének valódi célja a közösségi gondolatnak — az egyes tagokon keresztül való — védelme, vajjon célját éri-e, amikor a közösségi tagállásában csorbított állampolgárnak pénzbeli kártalanítást nyújt? Hiszen a tag közösségi feladata, hogy saját existenciájának fenntartása mellett tagállásával meghatározott helyzetében a közösségi gondolatot valósítsa meg, s ha ebben a helyzetében zavaró behatást szenved, a pénzbeli kártalanítás legfeljebb a tag egyéni szempontjából billenti helyre a megzavart egyensúlyt, a közösség azonban kártalanítás nélkül marad, célja megvalósításához az illető tagállását vesztett polgár segítése hiányozni fog.

Ez a gondolatmenet vezette a kérdés tudományos művelőit arra, hogy a hivatali vagyoni jogi felelősséget életrehívó károkozás, különösen szándékos károkozás esetén *de lege ferenda* rámutassanak a naturárestitució fontosságára. Abban az esetben, ha a kötelességsértő magatartás a közösség valamelyik tagját tagállásában csorbítja, a közösség célja a rend helyreállítását, a természetben való kártalanítást kívánja s csak ha erre lehetőség nincsen, volna helye pénzbeli kártalanításnak.

A gondolat erősen rokon a kisajátítási jog terén keletkezett újabb irányokkal, megvalósulása esetén a hivatali vagyoni jogi felelősség intézményének fogalmi átalakulásával járna: a hivatali

¹⁸ i. m. 500. s köv. 1.

kötelességsértéshez e szerint már nem a harmadik személyekkel szemben a tisztviselőt terhelő jog megsértése kivántatnék meg, hanem a „közöségi tagállást esorbító kötelességsértés“. Kizárná ez a gondolat a vagyoni jogi igény bírói úton való érvényesítését is, hiszen a naturárestitució nyújtásához a bíróságnak rendelkezésére nem álló eszközök, apparátus és szaktudás szükséges.

A konkrét jogalkotás kérdése, vajjon a jövőben az irodalom által megszabott új irányokba tör-e útat, vagy megelégszik a jelenlegi kereteknek a mai joghelyzethez való alakításával, amint az mindezideig történt.

III.

A hivatali vagyoni jogi felelősség érvényesítésének három útja képzelhető: a rendes bírói, a közigazgatási bírói és a közigazgatási eljárási út. A liberális rendszer törekedvén a közigazgatás jogszerűségének bírói ellenőrzés alá való helyezésére, természetesen a rendes bírói út felé hajlott s ezt a weimari alkotmány 131. cikkelye állampolgári alapjogként biztosította.

Ezzel a megoldással szemben az újabb irodalom¹⁰ számos és sok tekintetben alapos kifogást emel. A rendes bíróságok feladata az új Németországban a néptársak között felmerülő magánjogi jogviták elbírálása, a polgári jogszolgáltatásban a felek egyénisége lép előtérbe, a közösségi gondolat háttérbe szorul. Ámde a hivatali vagyoni jogi felelősség a közösségi célok érdekében fennálló intézmény s elbírálására valamely „közösségekben gondolkozó“ szerv a rendes bíróságoknál inkább van hivatva. Viszont az sem volna helyes, hogy a hivatali vagyoni jogi felelősség kérdésében, tehát ott, ahol a közigazgatás kötelességsértésnek a megállapításáról van szó, a közigazgatás — közigazgatási eljárás során — maga ítéljen önmaga felett. A közigazgatási eljárás a döntésre hivatott szerv függetlenségét nem biztosítja a kellő mértékben.

Kivánatos megoldásként tehát a közigazgatási bírói út alkalmazása mutatkozik. A közigazgatási bíróságok az ilyen viták eldöntéséhez egykép rendelkeznek függetlenséggel és tárgyi tudással. Emellett a közigazgatási bíróság a közösség-rendező közigazgatással mind szellemileg rokon, mind szervezetenként kellőképpen összefügg. Ugyancsak a közigazgatási bíróságok választását tenné szükségessé az is, ha a naturárestituciónak fentebb vázolt gondolata megvalósulna.

Mindez azonban csak *de lege ferenda* szempont. A jogalkotás — a német tisztviselőtörvény 147. §-a — az eddigi helyzeten változtatott ugyan, de nem helyezkedett teljességgel az irodalom által hangoztatott új alapelvekre. A bírói út jogállamias kizárólagosságot fentartani nem akarta s ezért kompromisszumos megoldást választott a régebbi porosz u. n. „*Konfliktserhebung*“ példájára.

¹⁰ Különösen Danbeck, i. m. 306. s köv. l.: *Verfahrensrechtliche Grundfragen der Neugestaltung des Amtshaftungsrechts*.

Ha ugyanis a rendes bíróságok előtt hivatali kötelesség megsértése miatt érvényesítenek igényt, az alperes szolgálatadó szolgálati főhatóságának joga van a per ellen kifogást emelni abban az esetben, ha megítélése szerint hivatali kötelesség megsértése nem történt. A kifogás tárgyában a birodalmi közigazgatási bíróság dönt és pedig, amennyiben döntése szerint hivatali kötelesség-sértés nem valósult meg, döntése a rendes bíróságot köti, tehát a közigazgatási bíróság ilyen értelmű döntése a kereset elutasítására fog vezetni. Ha a közigazgatási bíróság nem állapítja meg, hogy hivatali kötelességsértés nem történt, a döntést teljesen — tehát a hivatali kötelességsértés megtörténtének kérdésében is — a rendes bíróságnak engedi át.

Ez a megoldás elméleti szempontból vitatható, hiszen a jogszolgáltatás felesleges széttagolódását jelenti, gyakorlati szempontból azonban teljes megnyugtatót nyújthat a hivatali vagyoni jogi felelősség közjogi jellege hirdetőinek, hiszen a leglényegesebb, ügydöntő fontosságú kérdésben a döntést a közigazgatási bíróságoknak tartja fenn s így a polgári bíróságok esetleges túlzó álláspontjával szemben teljes biztosítékkal szolgál.

Jelenleg azonban mindez csak írott szabály, amely a birodalmi közigazgatási bíróságok felállításával fog élő joggá válni. Addig a német tisztviselőtörvény 147. §-ának 3. bekezdése értelmében az eddigi jogszabályok alkalmazandók a hivatali vagyoni jogi felelősség eljárásjogi vonatkozásaiban.

BENÁRD AURÉL

„A liberális gazdaság, amelynek a hyperkapitalizmust és a korlátlan versenyt, az erkölcestől független gazdaságot, a munkának árúvá való lealjasítását és milliók munkátlanságát köszönhetjük, halott. Az egyetlen veszély az, hogy leküzdése után egy másik végletbe esünk, amely nem jobb nálánál.

Az e gazdasági felfogásnak megfelelő politikai rendszerek, elsősorban a parlamentáris demokrácia, hamarosan ugyanarra a sorsra fognak jutni.

Téves volna, ha a diktatúrákat csak egyes kérdések megoldásához szükséges erőgyűjtésnek tekintenők, nem pedig egy lehetséges politikai formának, amely a jövőben nagy szerepet fog játszani.

A diktatúrák véleményem szerint többé nem ideiglenes rendszerek, hanem egy új politikai rend, mely ugyan még nem kész, de kialakulóban van. Aki azt hiszi, hogy itt még visszakozni lehet, ép úgy súlyosan téved, mint az, aki a diktatúra jelenlegi alakjában a végső politikai bölcseséget látja.“

(Salazar: *Portugal*. Essener Verlagsanstalt, 1938. 191. lap.)

NEW-YORK VÁROS KÖZSZOLGÁLATI RENDSZERE.

I. Alkalmazás, versenyvizsga.

Az Egyesült Államokban a tisztviselői kinevezések terén a múlt század végéig az a rendszer uralkodott, hogy az elnökválasztás után hatalomra került politikai párt minden tisztviselői állásba a saját embereit helyezte. Ez volt az u. n. spoils system (zsákmány rendszer). Így tehát az egész tisztviselői gárda mind a federais igazgatásban, mind pedig az állami és városi igazgatásban négy évenként teljesen kicserélődött. Köztisztviselői állást csak politikai szolgálatokért lehetett kapni. Fölösleges ennek a rendszernek a hátrányait felsorolnom. Következménye a közhivatali erkölcsök leromlása és a közigazgatás eredménytelensége volt. Ezeket a hibákat az amerikaiak is felismerték és már a múlt század utolsó évtizedeiben erőteljes propaganda indult ennek a rendszernek a megváltoztatása érdekében. A küzdelem eredményre is vezetett és az Unio 1883-ban a Pendleton Act-tal áttért az u. n. merit systemre (érdem rendszer), amelynek az a lényege, hogy a köztisztviselői állás független a politikai változásoktól és a kinevezések versenyvizsgák alapján történnek. Ezt a rendszert az államok közül elsőnek New-York állam fogadta el még ugyanebben az évben és 1894-ben alkotmányba iktatta. Az alkotmány 9. fejezetének V. szakasza a következőket mondja: „A kinevezéseknek és előléptetéseknek az államban és a városokban a jövőben érdem és rátermettség alapján kell történnie. Ezeket a tulajdonságokat pedig, amennyire csak lehetséges, versenyvizsga alapján kell megállapítani.” Ennek a törvénynek a hatálya alatt áll New-York városa is.

A merit system 1883 óta fokozatosan terjed az Egyesült Államokban, de azért még ma is az államoknak csak körülbelül a fele tért át erre a rendszerre.¹

A Civil Service Commission.

A közszolgálattal kapcsolatos ügyeket New-York városban a személyzeti osztály — Civil Service Commission, — intézi. Az osztály feladata a pályázatok meghirdetése, a beadott pályázatok kezelése, a vizsgák előkészítése és lebonyolítása, a minősítés, a rangsor elkészítése, a kinevezendő tisztviselők adatainak ellenőrzése és a tisztviselői fizetések kiutalásának ellenőrzése. Nem tartozik azonban a hatáskörébe a kinevezés, nyugdíjazás és elbocsátás.

Az osztály élén egy 3 tagból álló bizottság, a közszolgálati bizottság, áll. A bizottság tagjait a polgármester nevezi ki 6 évi időtartamra. A kinevezés egyetlen előfeltétele, hogy az illető „alkalmas” (suitable) legyen. A három tagnak legalább két politikai

¹ V. ö. *Magyary Zoltán*, Amerikai államélet, 1934. 170. sk. 1.

párthoz kell tartoznia. A három tag egymás közül egy elnököt választ, aki az osztály felelős vezetője.

Az ügyosztály hivatalai két csoportra oszlanak. Az egyik csoportba tartoznak az adminisztratív hivatalok, ennek a csoportnak az élén a titkár (secretary) áll. A másik csoportba tartoznak a vizsgákkal kapcsolatos ügyek, ennek a csoportnak az élén a vizsgálgaigazgató (director of examination) áll.

A bizottság a vizsgák előkészítésére, lebonyolítására, a minősítésre stb. vonatkozólag szabályokat alkothat. Ezeket a szabályokat először a polgármesternek, azután pedig az állami közszolgálati bizottságnak kell jóváhagynia. A szabályok nem állhatnak ellentétben a közszolgálati törvény (civil service law) rendelkezéseivel. Amennyiben a szabályok a törvénnyel ellenkeznek, az állami közszolgálati bizottság hatályon kívül helyezheti.

Az állami közszolgálati bizottság ezenkívül ellenőrizheti a városi közszolgálati bizottság tevékenységét és ez utóbbi minden évben köteles a működésről jelentést tenni.

A városi közszolgálati bizottság bármely tagját a polgármester, vagy egyhangú szavazattal és a kormányzó hozzájárulásával az állami közszolgálati bizottság nyilvános tárgyalás után elbocsáthatja, ha nem megfelelő módon látja el hivatalát, elmulasztja kötelességeit, vagy megsérti a törvényt.

Fix státus — olyan értelemben, mint nálunk — New-Yorkban nincs. Az alkalmazottak száma az egyes munkakörökben a szükséghez képest változik. Ha egy munkaerőre már nincs szükség, mert a munkakör megszűnt, bármikor elbocsátható.

Az egyes nagyobb szakokon alkalmazott munkaerők száma jelenleg a következő:

Alsóbb osztályú tisztviselők és kezelő személyzet	13.000
mérnökök	5.000
orvosok	5.000
ügyészség	500
rendőrség	20.000
tűzoltóság	10.000
városi földalatti vasút	5.000

A személyzeti kiadások a város 600 millió dolláros (3 1/2 milliárd pengő) költségvetésének csaknem a felét teszik ki.

Ez az összeg nagyjából a következőképpen oszlik meg.

A polgármester évi fizetése 25.000 dollár (150.000 P). Megjegyzem, hogy a jelenlegi polgármester, La Guardia elődje, Jimmy Walker még 40 ezer dollár (240.000) fizetést élvezett.

A főtisztviselők és osztályvezetők, összesen 244-en kapnak átlag évi 12.000 dollárt, azaz havi 6.000 pengőt.

A közepes állásokban lévő tisztviselők pedig, kb. 60.000, kapnak átlag évi 2700, azaz havi 225 dollárt (kb. havi 1350 pengőt).

A legalacsonyabb tisztviselői fizetés (gépirók, kezelők stb.) a kezdő I. fokozatban évi 600—1200 dollár, a II. fokozatban 1200—1800 dollár, a III. fokozatban 1800—2400 dollár, a IV. fokozatban 2400—3000 dollár és az V. fokozatban 3000 dollár, illetőleg ezen felül. Az alacsonyabb osztályból a magasabb osztályba való elő-

lépés versenyvizsga alapján történik. Azonban vizsga nélkül is emelkedik a fizetés évi 120 dollárral addig, amíg az évi 1800 dollárt el nem éri. Tehát ha valaki a legalacsonyabb 600 dolláros fizetéssel kezdi a szolgálatot, 10 év alatt mindenképpen eléri az évi 1800 dolláros fizetést, vagyis havi 900 pengőt.

Az ügyészi, orvosi és mérnöki szolgálatban az I. fokozat fizetése 1200—1800 dollár, a II. fokozaté 1800—2400 dollár, a III. fokozaté 2400—3000, és a IV. fokozaté 3000 dollár, illetőleg ezen felül határozatlan mértékig.

A személyzeti osztály létszáma és az osztály alkalmazottainak fizetései 1918-tól 1958-ig a következőképpen alakultak.

	1918.			1928.			1958.		
	Az állások száma	Összes fizetés	Átlag fizetés	Az állások száma	Összes fizetés	Átlag fizetés	Az állások száma	Összes fizetés	Átlag fizetés
<i>Adminisztratív csoport</i>									
Elnök	1	6.000	6.000	1	8.500	8.500	1	8.500	8.500
Bizottsági tag	2	10.000	5.000	2	15.000	7.500	2	15.000	6.500
Titkár	1	5.000	5.000	1	6.000	6.000	1	5.000	5.000
Helyettes titkár	1	2.820	2.820	1	4.500	4.500	1	2.400	2.400
Elnök titkára	—	—	—	1	3.200	3.200	1	2.220	2.220
Főtisztviselő	1	3.000	3.000	1	4.200	4.200	1	4.620	4.620
<i>Vizsgacsoport</i>									
Vizsgaigazgató	1	4.260	4.260	1	7.500	7.500	1	6.000	6.000
Vizsgaigazgató h.	2	6.840	3.420	1	5.000	5.000	1	2.400	2.400
Vizsgáztatók	25	56.220	2.444	21	78.824	3.754	29	95.020	3.208
Nyomozó tisztviselők	15	20.220	1.555	25	60.400	2.626	20	51.480	2.574
Tisztviselők	37	33.500	900	38	71.797	1.889	41	76.740	1.872
Gépirók	18	19.200	1.067	19	29.755	1.566	27	45.000	1.667
<i>Vegyés</i>									
Kezelő	1	1.020	1.020	1	2.100	2.100	3	6.120	2.040
Ujjlenyomatszakiértő	1	1.440	1.440	1	2.160	2.160	1	2.340	2.340
Telefonkezelő	1	1.050	1.050	1	1.200	1.200	1	1.740	1.740
Segédhivatalnok	2	2.340	1.170	1	1.700	1.700	1	2.100	2.100
Ö s s z e s e n :	105	172.710	1.645	114	301.856	2.648	152	522.680	2.445

Az egyes állások után járó fizetés megállapítása, valamint állások szervezése és megszüntetése a városi tanács hatáskörébe tartozik.

A törvény az állásoknak két csoportját állapítja meg. Ezek az u. n. classified service (osztályozott szolgálat) és az unclassified service (nem osztályozott szolgálat).

Az utóbbi csoportba tartoznak főleg a választott tisztviselők, tehát a politikai állások, ügyosztályvezetők, valamint a tanszemélyzet. Ezekre a tisztviselőkre a közszolgálati törvény rendelkezései nem terjednek ki és ők nem tartoznak a személyzeti osztály hatásköre alá.

Az alkalmazások másik csoportja a classified service, ezek az állások a közszolgálati törvény hatálya alatt állnak és a személyzeti osztály hatáskörébe tartoznak. Ebbe a csoportba a következő négy osztály tartozik:

1. Competitive class (versenyvizsgás osztály). Ebben az osztályban minden kinevezés és előléptetés versenyvizsgák alapján történik. Az alkalmazottak túlnyomó része ide tartozik.

2. Exempt class (felmentett osztály) Itt a kinevezés nem versenyvizsga alapján történik. Bizalmi jellegű állások, mint a választott tisztviselők helyettesei, személyi titkárok, stb.

3. Non-competitive class (nem versenyvizsgás osztály). Ezeknél az állásoknál a versenyvizsgának nem volna gyakorlati jelentősége, s így a pályázók csak minősítő vizsgát, (qualifying examination) tesznek. Ide tartoznak bizonyos szakértelmet nem kívánó munkás állások.

4. Labor class (munkás osztály). Ezek a legegyszerűbb munkás állások, ahol a vizsgának nem volna jelentősége. A kinevezés ide a pályázat beadásának időpontja alapján történik.

Az utóbbi két osztályba tartozó állások száma állandóan csökken és a cél ezeknek az osztályoknak a teljes megszüntetése, illetőleg fokozatosan a versenyvizsgás osztályba való átszervezése.

A csoportok számszerint a következőképpen oszlanak meg:

Competitive	91.411	76.6		
Exempt	496	0.4		
Labor	11.291	9.5		
Non competitive	16.059	13.5		
Classified	119.257	100 %	119.257	72.3 %
Unclassified			45.686	27.7
Összes alkalmazottak száma:			164.943	100 %

A következőkben az alkalmazottak nagy többségét felölelő competitive osztállyal fogok részletesen foglalkozni.

A kinevezés itt minden esetben a személyzeti osztály által a vizsga és minősítés együttes eredményének megállapítása után készített rangsor alapján történik. A törvényellenesnek vélt kinevezést a bíróságnál bármely adófizető megfellebbezheti.

Nem tartozik azonban a személyzeti osztály hatáskörébe az alkalmazottak elbocsátása. Ezt a jogot az ügyosztályvezetők gyakorolják. Elbocsátás ellen ugyancsak a bíróságnál lehet védelmet keresni. A bíróság, ha azt állapítja meg, hogy nem volt törvényes ok az alkalmazott elbocsátására, elrendelheti a visszahelyezést.

A hivatalból engedély nélkül való elmaradás esetén az ügyosztályvezető a fizetésből megfelelő összeget levonhat. Mulasztás esetében az ügyosztályvezető büntetésképpen 30 napi fizetést tarthat vissza. Ha pedig a mulasztás súlyos természetű, az alkalmazottat állásából elbocsáthatja. A mi fegyelmi eljárásunkhoz hasonló eljárás New-Yorkban teljesen ismeretlen.

A kinevezett alkalmazott köteles a város nyugdíjintézetébe

belépni. Állásától függően 20—35 évi szolgálat után szerzi meg a teljes nyugdíjjogosultságot, ami utolsó fizetésének kb. 50 %-a.

Egy évi szolgálat után minden alkalmazottnak 2 hét fizetéses szabadság jár. Ennél többet az ügyosztályvezető saját belátása szerint engedélyezhet. Néhány évi szolgálat után a tisztviselők átlag 4 heti szabadságot kapnak.

A hivatalos órák a városházán reggel 9 órától egy órai ebéd-szünettel délután 5 óráig, nyáron pedig délután 4 óráig tartanak. Szombaton déli 12 óráig van hivatalos idő, azonban nyáron, szombaton a legtöbb hivatal csak ügyeletes szolgálatot tart. A hivatalos időn túl terjedő munkaidőt legtöbb esetben a nyári szabadsághoz hozzáadják.

Városi tisztviselő mellékfoglalkozást nem vállalhat.

Ezek után rátérek a személyzeti osztály működésének és az ügyek gyakorlati intézésének ismertetésére.

Az állások meghirdetése, pályázat.

Ha valamelyik osztálynak új munkaerőre van szüksége, értesíti a személyzeti osztályt és ez az osztály hirdeti meg az állást.

A pályázat az osztály hivatalos lapjában, a Civil Service Bulletin-ben, a város hivatalos lapjában, a City Record-ban, valamint a Civil Service Leader és egyéb szaklapokban jelenik meg. A fontosabb és nagyobb számú pályázatokat a napilapok is közölni szokták. Ezenkívül az osztály bárkinek a rendelkezésére bocsátja a hivatalos hirdetményt.

A pályázat meghirdetése rendkívül fontos, mert nyilvános pályázat nélkül semilyen állást sem lehet betölteni.

A pályázati hirdetmény tartalmazza az általános feltételeket, mint állampolgárság, helybenlakás stb., valamint a különös feltételeket, mint az állással járó fizetés, a pályázat időpontja, az állással járó munkák és köteleességek, képzettség, vizsgák, stb.

Jelentkezéskor a pályázó két űrlapot kap, amelyeket kitöltve bead a pályázati irodában. Az egyik az u. n. Experience sheet (tapasztalati ív), amely a tanulmányait, képesítését és a szakmában eltöltött munkájára vonatkozó adatokat tartalmazza. Ugyanis általában ezek az adatok szükségesek annak a körülménynek az elbírálásához, hogy a pályázó vizsgára bocsátható-e vagy sem. Erre az ívre nem szabad a nevét ráírnia. Miután ezt az ívet beadta, azt a hivatal újra számozza és pedig olyképpen, hogy az új számot az ív felső részén levő perforált vonal fölé és alá írja, azután a perforált részt levágja és elteszi. Az új számot a pályázó nem ismeri. Ezután küldik az ívet a vizsgabizottsághoz, amely tehát azon sem az eredeti iktatószámot, sem pedig a pályázó nevét nem látja. A letépett felsőrész alapján állapítják meg később, hogy az ív-kié.

A másik űrlap a jelentkezési ív, amelyet közjegyző előtt kell kitöltenie. Ez az eljárás 25 cent-be, — 1.50 P — kerül. A jelentkezési ív 5 részből áll. A felsőrész tartalmazza a személyi adatokat és ennek a résznek a hátlapjára vezetik rá a vizsga eredményét.

A második részben értesítik a pályázót, ha nem felel meg a követelményeknek és nem bocsátható vizsgára, és ugyanezen a lapon értesítik a vizsga eredményéről, ha az összes vizsgát letette. A két alsó lapon értesítik, hogy mikor és hol jelentkezék vizsgára. Végül a jobboldali alsó lap az index lap. Ezt a név kezdőbetűje alatt a tisztviselői kartotékba helyezik.

A pályázat beadásakor díj fizetendő. Ez változik az állással járó fizetés arányában. Alsóbb állásoknál a díj kb. 1 dollár.

Vizsga.

Mint említettem, minden kinevezés versenyvizsga alapján történik. Az egész rendszer legfontosabb és legnagyobb munkát igénylő része a vizsgák előkészítése és lebonyolítása. Itt kell elbírálni, hogy a kérdéses munkakör jó elvégzésének mik az előfeltételei, és hogy vajon az elméleti, gyakorlati, vagy fizikai képességek a fontosak. Ezt a munkát a személyzeti osztály az illetékes szakhivatalok bevonásával látja el. Alkalmam volt több írásbeli, szóbeli és gyakorlati vizsgát végezni s most egy vizsga lefolyását fogom ismertetni.

A vizsgakérdéseket a legnagyobb diszkrécióval kezelik. A nyomtatványokat az ügyosztály saját nyomdájában készítik és pedig csak a vizsgát megelőző éjszaka, ha pedig a vizsga délután van, akkor aznap délelőtt. A kész anyagot csak néhány perccel a vizsga megkezdése előtt adják ki a vizsgát vezető tisztviselőnek.

Az alsóbb állásokra, így pl. üzemi munkások, kertészek, vasuti alkalmazottak, stb. rendszerint írásbeli vizsgát írnak ki, amelynek lebonyolítása gyorsabb.

Az ilyen vizsgákra átlag 1000-1500-2000 pályázó jelentkezik. A legnagyobb számú pályázót a köztisztasági hivatal pályázatával kapcsolatban bonyolították le tavaly márciusban, amikor egy napon 85 ezer pályázó vizsgázott.

A vizsga menete a következő: A vizsgákat rendszerint valamely iskolában bonyolítják le a délutáni vagy esti órákban. A pályázó az ügyosztály által kiküldött meghívóval jelentkezik. Ez, mint említettem, a pályázati űrlap egy része. A kapuban megkapja a helyszámát, vagyis hogy melyik szobában hányas számú padba kell ülnie. A számok kiadása is figyelemreméltó. Meg akarják ugyanis akadályozni, hogy az együtt érkezők, tehát feltehetőleg ismerősök, barátok, egymás mellé, vagy egy szobába kerüljenek. Ezért a számokat a következő sorrendben adják: pl. 1. szoba 1. pad, 2. szoba 1. pad, 3. szoba 1. pad, stb. Így az együtt érkezők feltétlenül más-más szobába kerülnek.

Ezután a pályázó elfoglalja a részére kijelölt helyet. A padon találja már a vizsgára és teendőire vonatkozó útmutatást, az újjlenyomatlapot és a válaszürlapot. A szükséges adatokat kitölti. Ezután a szobaellenőr mindenkitől beszedi a vizsgára szóló meghívót és újjlenyomatot vesz. Ezeket az iratokat borítékba teszi és leragasztja.

Mikor mindez kész, csengetés jelzi, hogy a szobaellenőrnek

1. melléklet

VÁROSI KÖZSZOLGÁLATI BIZOTTSÁG.
New York.

Pályázati szám..... Helyszám..... Iskola..... Szobaszám.....

Vizsga
(az állás megnevezése.)

Tárgy

Kelet

A pályázati számot és a helyszámot csak erre a szelvényre írja. Ne írja azokat a vizsgáiv más részére.

(Perforálva)

Töltse ki az ív felső bal sarkát. Erre az ívre ne írjon mást, mint a feleleteket. Ha nevét vagy számát ráírja, vagy bármely más meg nem engedett jelet tesz, a vizsgáivet nem fogják elbírálni.

Vizsga

(az állás neve.)

Tárgy

Kelet

FONTOS:

1. Ha a választ illetőleg a véleményét megváltoztatta, az első választ törölje ki tökéletesen, mielőtt a másik választ megjelöli.
2. Semmiféle más jelet ne tegyen a válaszívre, mint azokat, amelyek a választ jelentik.

1	A	B	C	D	E	21	A	B	C	D	E	41	A	B	C	D	E	61	A	B	C	D	E	81	A	B	C	D	E
2	A	B	C	D	E	22	A	B	C	D	E	42	A	B	C	D	E	62	A	B	C	D	E	82	A	B	C	D	E
3	A	B	C	D	E	23	A	B	C	D	E	43	A	B	C	D	E	63	A	B	C	D	E	83	A	B	C	D	E
4	A	B	C	D	E	24	A	B	C	D	E	44	A	B	C	D	E	64	A	B	C	D	E	84	A	B	C	D	E
5	A	B	C	D	E	25	A	B	C	D	E	45	A	B	C	D	E	65	A	B	C	D	E	85	A	B	C	D	E
13	A	B	C	D	E	33	A	B	C	D	E	53	A	B	C	D	E	73	A	B	C	D	E	93	A	B	C	D	E
14	A	B	C	D	E	34	A	B	C	D	E	54	A	B	C	D	E	74	A	B	C	D	E	94	A	B	C	D	E
15	A	B	C	D	E	35	A	B	C	D	E	55	A	B	C	D	E	75	A	B	C	D	E	95	A	B	C	D	E
16	A	B	C	D	E	36	A	B	C	D	E	56	A	B	C	D	E	76	A	B	C	D	E	96	A	B	C	D	E
17	A	B	C	D	E	37	A	B	C	D	E	57	A	B	C	D	E	77	A	B	C	D	E	97	A	B	C	D	E
18	A	B	C	D	E	38	A	B	C	D	E	58	A	B	C	D	E	78	A	B	C	D	E	98	A	B	C	D	E
19	A	B	C	D	E	39	A	B	C	D	E	59	A	B	C	D	E	79	A	B	C	D	E	99	A	B	C	D	E
20	A	B	C	D	E	40	A	B	C	D	E	60	A	B	C	D	E	80	A	B	C	D	E	100	A	B	C	D	E

átadták a vizsgakérdéseket. A szobaellenőr a kérdéseket kiosztja. Ezután második csengetés jelzi, hogy a vizsgaidő megkezdődött. A vizsgaidő mindig pontosan meg van állapítva, rendszerint 3, 3 $\frac{1}{2}$ óra. Minden szobában és a folyosókon ellenőrök vannak, a szobát elhagyni is csak az ellenőr kíséretében lehet.

A kérdéseket tartalmazó füzetben a kérdések után négy vagy öt válasz van megadva. A pályázónak nincs más teendője, mint az általa helyesnek tartott választ megállapítani, és a válaszürlapon (lásd 1. melléklet) a megfelelő válasz helyére egy vonást tenni.

Aki készen van, az iratokat átadja az ellenőrnek. Az ellenőr az ellenőrző íven megállapítja, hogy milyen számú pályázók jelentek meg. Nevet ugyanis nem ismer. Ezután a vizsga főellenőre megállapítja az átszámozási kulcsot és ennek alapján az ellenőrök a válaszürlapokat átszámozzák és pedig a perforált rész fölött és alatt. Ezután a vizsgaürlap felső részét, amelyen az eredeti iktatószám is rajta van, levágják. A levágott szelvényeket külön borítékba teszik és leragasztják. Ezután az összes iratokat beszállítják az ügyosztályba és azokat ott őrzik.

A név tehát a vizsgairatokban sehol sem szerepel, és az eredeti iktatószám is el van távolítva. A leendő bíráló tehát a név nélküli iratokon csak az új számot látja, amiből lehetetlen megállapítani a jelölt kilétét, a pályázó pedig ugyancsak nem ismeri az új számot. Ezenkívül az ügyosztályban az együvé tartozó válaszíveket perforált jellel látják el s így, ha bírálat végett bárkinek kiadják, az íveket nem lehet kicserélni.

Ezután következik a vizsgaívek felülbírálása, ami legtöbb esetben géppel történik.

Megjegyzem, hogy a gép lényegét nem ismerik, az üzleti titok, a gyár a gépet nem adja el, csak bérbe adja.

Mindenek előtt egy válaszíven a kérdéseknek megfelelő helyes válaszok helyét kilyukasztják és az így kilyukasztott ívet beteszik a gépbe. Ezután az egyes válasz íveket egymás után helyezik a gépbe. A gép lényege az, hogy a válaszokat jelentő ceruzavonás grafitja bizonyos elektromos hatást vált ki a gépben. Már most minél több a helyes válasz, vagyis minél több sugár ér grafitot, az átlyukasztott válaszíven keresztül, annál magasabb számot mutat a gép. Így a gép azonnal mutatja, hogy egy íven mennyi a helyes válaszok száma. Ellenőrzés szempontjából minden ívet kétszer vizsgálnak, először a helyes, azután a helytelen válaszok számát nézik a géppel. Ha a két adat netalán nem egyeznék, személyesen vizsgálják meg a kérdéses ívet. Egy vizsga eredményének megállapítása ezzel a műszerrel néhány másodpercig tart. Ez röviden egy egyszerűbb vizsga technikai lebonyolítása.

Most áttérek arra, hogy a vizsga eredményének helyes megállapításánál, vagyis az egyes jelöltek szellemi és egyéb képességeinek elbírálásánál milyen szempontok érvényesülnek és a vizsga érdemileg hogyan van előkészítve.

Ebből a célból a New-York városi közoktatási tanács vizsgázatói állására kiírt pályázatot veszem példának. Ez az állás évi 11.000 dollár fizetéssel jár s így egyike a legjobban fizetett ver-

senyvizsgás állásoknak. A vizsga minden részletében rendkívül alaposan és gondosan van előkészítve. A vizsgabizottság 6 tagból állott. Ezek: Holmes, a Harvard egyetem dékánja, Benjamin, a Maryland állami egyetem dékánja, Bode, az Ohio állami egyetem dékánja, Downey, Massachusetts állam nevelésügyi felügyelője, Melby, az északnyugati egyetem dékánja és Weglein, Baltimore város tanfelügyelője. Ezt a névsort azért ismertettem, mert ebből is kitűnik, hogy a város mennyire igyekszik tárgyilagos lenni a vizsgáknál, midőn ilyen magas állás vizsgabizottságába egyetlen egy helybeli new-yorkit sem jelölt és milyen kiváló szakembereket kért fel.

A vizsgát gyorsítják és gramofonra veszik. A szomszéd szobában van a hangfelvevő és a harmadik szobában a gramofon. A lemez azonnal lejátszható. Ez t. i. azért fontos, mert ezen az alapon lehet fellebbezni. A vizsga két részből áll. Az első részben délelőtt a pályázó két személyt vizsgáztat, akik tanári állásra pályáznak. A vizsga kétszer 15 percig tart. A második részben délután a pályázó előadja véleményét a délelőtti vizsgáról és minősíti a levizsgáztatottakat.

Ennél a vizsgánál a pályázókat a vizsgabizottságnak a következő szempontok szerint kellett elbírálni és osztályozni:

1. Gyakorlati alkalmasság.

Megfelelő módon igyekszik-e a jelölt alkalmasságát megállapítani?

Olyan kérdéseket ad-e fel, amelyek a jelölt képességének megállapítására alkalmasak?

Megfelelően irányítja-e a kérdéseket és azok logikusak-e?

2. Ítélet.

Döntései és véleményei helyesek-e?

Okfejtését a lényeges rész, vagy a mellékkörülmények irányítják-e?

Képes-e a kérdéseket végiggondolni és nehezebb problémákat megoldani?

3. A felfogás gyorsasága.

Gyorsan felfogja-e a kérdések lényegét?

Helyesen különböztet-e a probléma lényeges és mellékes vonatkozásaiban?

A feleletei meggyőzően világosak és logikusak-e?

4. Megjelenés.

Nincs-e olyan testi vagy archibája, amely őt az állás betöltésére alkalmatlanná teszi?

Jól épített, egészséges és energikus megjelenése van-e?

Megvan-e az érett megjelenése, amit az állás megkíván?

5. Modor.

Nyugodt és van-e humorérzéke?

Van-e önbizalma?

Kultúrált, intelligens ember benyomását teszi-e?

6. Beszéd.

Beszéde tiszta és meggyőző-e?

Folyékonyan beszél-e?

Használ-e nem mindennapi szónokias kifejezéseket?

A minősítésnél általában a következő szempontokat kell alapul venni: 100 az elérhető legjobb, 90 kiemelkedő, 80 jó átlag, 70 még elfogadható.

Fontos továbbá az elbírálás szempontjából az egyes tételek értékének megállapítása is. Ugyanis más-más vizsgáknál mások a kívánalmak. Így egyes állásoknál a gyakorlat, másoknál a képzettség ismét másoknál a beszéd, előadás, stb. a fontosabb. Ezért az egyes elbírálandó tulajdonságok értékét különbözőképpen állapítják meg a szerint, hogy a kérdéses állás, munkakör, megfelelő betöltésének szempontjából melyik a fontosabb. A gyakorlatban ez a következőképpen történik. Alábbiakban egy munkafelügyelői vizsgát veszek példának. (Lásd 2 melléklet.)

Itt a jelöltet három szempontból kellett elbírálni, és pedig: 1. iskolai képesítés, 2. eddigi munka, illetőleg gyakorlat és 3. személyi tulajdonságok. A vizsga feltételek szerint ennél az állásnál legfontosabb tényező a gyakorlat, ezért ennek az értékét 6 egységben, az iskolai képzettség és személyes tulajdonságok értékét pedig 2-2 egységben szabták meg. A minősítés eredményének kiszámítása tehát a következőképpen történik:

	Minősítés.	Érték	Összesen.
I. képesítés	65	2	130
II. gyakorlat	80	6	480
III. személyes tulajdonságok:			
1. beszéd kiejtés érthetőség nyelvtan beszédkibék	84	1/3	28
2. modor: udvariasság önbizalom tapintat gyors felfogás	90	1/3	30
3. ítélőképesség:			
a. szakkérdés	100	1/5	20
b. „	95	1/5	19
c. „	95	1/5	19
d. „	80	1/5	16
e. „	85	1/5	17
4. megjelenés:	90	1/3	30
külső megjelenés magatartás testi hibák			

789

A végösszeg elosztva 10-zel $(2+6+2) = 78.9$, ez lesz tehát a vizsga végső eredménye.

VECSEKLŐY JÓZSEF.

2. melléklet.

VÁROSI KÖZSZOLGÁLATI BIZOTTSÁG
New York város.

MUNKAFELÜGYELŐ, 5 FOKOZAT.

Iskolai képesítés, gyakorlat és személyes rátermettség.

Érték 5, követelmény 70%.

A pályázók száma:

Kelet.....

A hivatali kötelességekre és előfeltételekre vonatkozólag lásd a pályázati
hirdetményt.

A minősítés a következő mérték alapján történik:

Kivételesen jó: 100—90.0; Nagyon jó: 89.9—80.0; Jó: 79.9—70.0;

Gyenge (nem megfelelő): 65.0—0.

A feladandó kérdésekre vonatkoznak:

1. A pályázó tapasztalatára;

2. Annak megállapítására, hogy a pályázó rendelkezik-e olyan ítélő-
képességgel, amely őt az állással járó teendők ellátására képessé teszi.

Iskolai képesítés:	Minősítés	Érték	Eredmény
Elemi iskola, vagy avval egyértékű	70		
Középiskola vagy avval egyértékű	80	2	
A New York állami egyetem által elismert mérnöki oklevél	95		
Gyakorlati tapasztalat:		6	
Személyes rátermettség:			
1. Beszéd: Kiejtés Világosság és tömörség Nyelvtan Beszédhibák		1/3	
2. Modor: Udvariasság Önbizalom Tapintat Gyors felfogás		1/3	
3. Itélőképességi kérdések:			
a)		1/5	
b)		1/5	
c)		1/5	
e)		1/5	
d)		1/5	
4. Megjelenés: Külső megjelenés Magatartás Testi hibák		1/3	
Megjegyzés. A minősítés módja:			
1. Társalgás útján, kérdések alapján			
2. Megfigyelés útján			
3. El kell bírálni, hogy a pályázó hogyan képes a hivatali kötelességekkel összefüggő problémákat megoldani.			
		Összesen:	
Megjegyzések:			
Vizsgáztató:	Végeredmény:		

KÖNYVSZEMLE.

Dr. Werner Weber: Die Körperschaften, Anstalten und Stiftungen des öffentlichen Rechts. München—Berlin, 1940. C. H. Beck.

A mai állam közigazgatása tulnőtt keretein. Feladatainak minden mértékét meghaladó szaporodása kényszerítette erre. Az a tömérdek szertefolyó feladat, amelyet a mai közigazgatásnak teljesítenie kell, egyre több szerv felállítását tette szükségessé. Az új szervek egyrésze a régi, szorosán vett közigazgatás keretein belül helyezkedett el. Másrésze viszont azon kívül maradt, önálló egységként. A „közigazgatás“ mai fogalmában ez érezhető kettőséget okoz. A közigazgatás feladatait teljesítő szervek összességében két kör különböztethető meg: a szoros értelemben vett (alá-, fölérendeltségi viszonyban kiépült) közigazgatásé az egyik, a másik a körülötte kívül elhelyezkedő szervek tömegéé.

Az ebbe a külső körbe tartozó szervek helyzetével, jogi lényegével foglalkozik Werner Weber berlini egyetemi tanár tömör, 84 oldalas tanulmánya. Rámutat arra, hogy a *közjogi jogi személy* fogalma a modern közigazgatási jogban sajátos jelentőséget kapott, amely eltér a magánjogétól. Mintegy semleges gyűjtőfogalomként szolgál mindazon önálló szervek részére, amelyek bár közigazgatási funkciók teljesítői (Träger öffentlicher Verwaltung), mégsem tartoznak a közvetlen állami hivatalrendszerbe. Ezen önálló szervek számára a jogi személyiséggel járó: jogképesség, cselekvőképesség, korlátozott felelősség elemek csak mellékesen jelentősek, mint azt az államvasút, posta, önálló községi üzemek példája mutatja. A német közigazgatási jog szempontjából az a döntő fontosságú, hogy a „közjogi jogi személy“ fogalommal jelölt szervezeteket az *államigazgatás részeiként* tekinti és részükre a közigazgatáson belül több-kevesebb *önállóságot* biztosít (különösen vagyoni jogi, pénzügyi jogi, egyéb belső igazgatási kérdésekben) az állammal — vagy más „anyaközösséggel“ — szemben. Ez a fogalom tehát arra szolgál, hogy a *közvetlen államigazgatással szemben a közvetett államigazgatás* (mittelbare Staatsverwaltung) szerveit jelölje.

Az első, az 1914—18. évi világháború hadigazdálkodása, a háború utáni idők u. n. tervezdálkodása és az 1933. előtti kényszerkartell politika idején Németország már ismerte és alkalmazta közigazgatási feladatoknak önálló szervekre bízását. A nemzeti szocialista kormányzat minden eddiginél nagyobb mértékben használja ezt a szervezési megoldást. A fogalmakban, megnevezésekben azonban a gyakorlat szerteágazódást, bizonytalanságot hozott. Weber könyve ennek megszüntetésére irányul. Megállapítja, hogy a közjogi jogi személynek csak három formája lehet: *testület, intézet és alapítvány*. Más formában közjogi jogi személy *el nem ismerhető*. Rendkívül jelentős megállapítása továbbá, hogy a közigazgatási jog szempontjából a közjogi testületet, intézetet, alapítványt nem az határozza meg, hogy illetékkedvezményben, különös büntetőjogi védelemben részesülnek, jogszabályt alkothatnak stb. Ezek az elemek ugyanis nem korlátozódnak csupán a jogképes külön közigazgatási egységekre, hanem mindenütt megjelennek, ahol közhatalmi jogok működnek, elsősorban magánál az államnál, sőt a nemzeti szocialista pártnál is. Az a fontos, hogy a közjogi testület, intézet, alapítvány az *államigazgatás fogalmába tartozik*, közigazgatási tevékenységet végez, mégpedig *önálló egységként*. A köz-

igazgatás tehát az állami igazgatásból és a jogképes külön közigazgatási egységekből áll. Egyes újabb jogszabályok máris a közigazgatás mindezen elemeire egységesen vonatkoznak. Más esetekben a szabályok közvetlen és közvetett állami igazgatást különböztetnek meg, az utóbbi alatt a közjogi jogi személyeket értve. További esetekben végül egyes szabályozások csak a közjogi jogi személyekkel foglalkoznak. Mindenképpen szükséges azonban, hogy a közjogi jogi személyekre érvényes szabályok az állami igazgatásra vonatkozókkal egybehangzók legyenek. A kettő közti különbség ugyanis *csak szervezeti, de nem funkcionális*. (A Közigazgatástudomány idej évfolyamának mellékleteként közölt német tisztviselőtörvény szerint már pl. a közjogi jogi személy tisztviselője *közvetett birodalmi tisztviselő*.)

Mint Weber könyvének előszavában megjegyzi, a közjogi jogi személyek kérdése minden vonatkozásában még nem érett a tudományos feldolgozásra. Ő ezért az általános fogalmak tisztázása után tulajdonképpen csak azt mutatja be, hogy az 1933. óta felállított közvetett államigazgatási szervek a közjogi jogi személyek hármastagozatának melyikébe tartoznak.¹ A német jogalkotás ugyanis nem következetes e fogalmak esetről-esetre való használatában. Sőt legtöbbször nem is használja a testület, intézet, alapítvány kifejezéseket, hanem egyszerűen a „közjogi jogi személy”, vagy „közjogi társaság”, vagy egyenesen csak a „jogképes” kifejezést alkalmazza.

A testületen, intézeten és alapítványon kívül tehát más fajta közjogi jogi személy nem lehet. Amennyiben valamely jogszabály által jogképesnek nyilvánított szerv a közvetett államigazgatás része, akkor az csak a felsorolt háromféle formában ismerhető el. Még ilyen szigorú elhatárolás mellett is nagy a számuk azoknak a szervezeteknek, amelyeknél a közjog vagy a magánjog területébe való tartozás kétséges. Ilyen pl. a nemzeti szocialista párt, továbbá a különféle kényszerkartellek stb. Weber szerint ezek a szervezetek valóban a középúton állanak, ezért egyes tekintetben a közjog, másrészt a magánjogi szabályok alá tartoznak. Nem ismeri el azonban, hogy ezek önálló, megkülönböztethető gyűjtőfogalom alá lennének vonhatók. Minden egyes ilyen szervezet egyéni elbírálást igényel és ezt a különállást meg kell tartani.

Weber a közigazgatás ezen legújabb és szinte feltáratlan részében a pontos elhatárolást, a tiszta fogalommeghatározást kívánja és bemutatja, hogy ez lehetséges is. Könyve ezért, különösen mint rendszerezés, úttörő jellegű és nagyjelentőségű.

Göbel J.

¹ A *testületek* közé tartoznak pl.: az orvosok, állatorvosok, gyógyszerészek, pénztári fogorvosok kamarái, a Reichskulturkammer, Reichsnährstand, Deutscher Gemeindetag, Akademie für Deutsches Recht, Zweckverband Reichsparteitag Nürnberg, NS Fliegerkorps, Reichsluftschutzbund, Reichsverbände der Orts-, Land-, Betriebs- und Innungs-Krankenkassen.

Intézetek pl.: Hochschule für Politik, Anstalt für die überörtliche Prüfung des Haushalts-, Kassen- und Rechnungswesen der Gemeinden, Deutsche Film-Akademie, Reichsstudentenwerk, Deutsche Bücherei in Leipzig, Deutsche Verrechnungskasse, Unternehmen Reichsautobahn, Deutsche Reichsbank.

Alapítványok pl.: Stiftung Preußenhaus, Stiftung Schorfheide, „Dankspendenstiftung“.

TUDOMÁNY ÉS ÉLET.

A magyar állam költségvetései és zárszámadásai 1867-től pengőben.

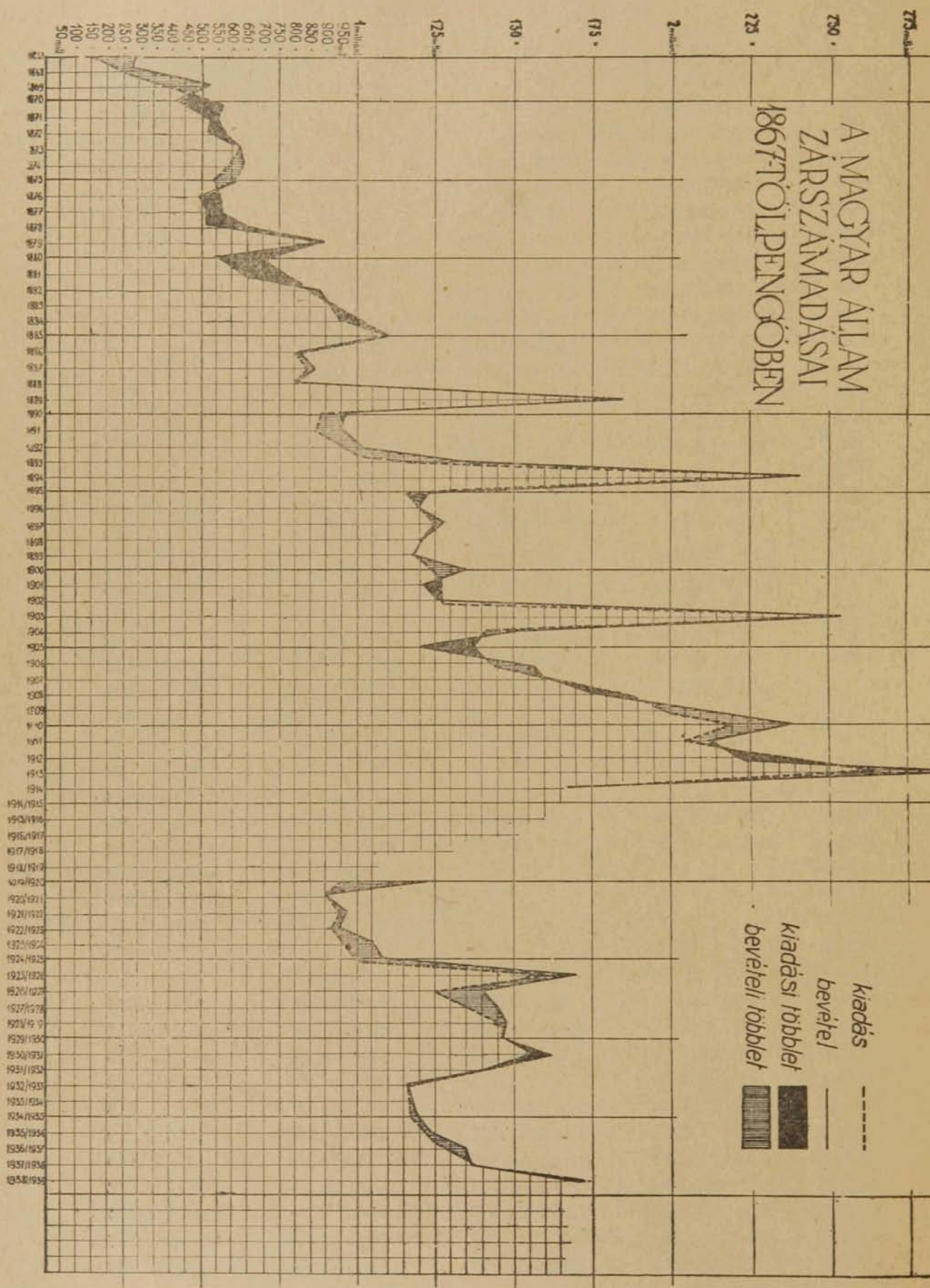
A költségvetés és zárszámadás magában foglalja az egész állami apparátust, annak minden szervét. Megadja azt a keretet, amelyen belül a közületi háztartás érvényesülhet és mivel másra a kormányzatnak fedezete nincs (költségvetés), vagy nem volt (zárszámadás), teljesen kimerítő képet ad — az újonnan egyre szaporodó költségvetésen kívüli alapok kivételével — az állam közületi gazdálkodásáról. A költségvetés és főleg a zárszámadás így az állami organizáció teljes képét, a fejlődő szervezet évenként lerögzített keresztmetszetét adja meg. Ha ezeket az évenként alkotott keresztmetszeteket időbeli sorrendbe rakjuk és összehasonlítjuk, ezeknek is ki kell mutatniok azt a hatalmas fejlődést, mely a közigazgatásra és az egész állami életre a tárgyalt időközben rányomta bélyegét.

A tárgyi összehasonlítást akadályozta egyrészt az, hogy 1867-től az országnak 3 féle pénze volt, a forint, a korona és a pengő, másrészt pedig a koronaértéknek a háború utáni rohamos csökkenése. Ezeket az akadályokat úgy küszöböltük ki, hogy egy forintot 2 aranykoronának, az aranykoronát 1.158 pengőnek, a papírkoronát pedig a m. kir. pénzügyminiszter által megállapított hivatalos árfolyamon számítottuk át. Ezekkel a műveletekkel elértük, hogy 1867-től kezdve egy közös nevezőre, a pengőértékre tudtuk átszámítani az összes adatokat.

Év	Költségvetés		Zárszámadás	
	Kiadás pengő	Bevétel pengő	Kiadás pengő	Bevétel pengő
1867			170.788.488	295,029.896
1868	502.149.864	579,954.256	251,697.699	285,252.605
1869	428,594.048	599,987.565	449,546.835	541,054.834
1870	445,538.757	426,750.568	597,795.251	450,269.854
1871	609,045.414	561,448.176	552,155.349	544,565.436
1872	689,997.512	585,889.675	586,578.506	556,401.635
1873	659,815.216	576,568.975	641,284.921	641,774.259
1874	597,454.591	519,782.104	601,757.020	645,412.184
1875	555,155.562	502,842.654	552,129.747	620,858.210
1876	551,359.670	521,858.141	569,785.028	497,647.470
1877	562,659.195	501,153.269	575,116.408	511,882.264
1878	645,564.562	526,521.919	655,821.595	517,410.864
1879	600,669.649	514,412.915	894,264.704	920,626.581
1880	607,540.059	554,655.008	669,818.615	572,672.959
1881	669,510.251	612,068,137	762,096.509	650,825.105
1882	759,848.470	699,054.100	885,841.241	895,625.857
1883	748,650.516	698,071.686	924,568.885	928,802.407
1884	1,248,911,995	1,248,871.684	996,644.169	972,088.635
1885	809,575.094	826,987.294	1,127,780.444	1,127,179.176
1886	800,948.144	847,467.548	806,420.286	816,998.141

Év	Költségvetés		Zárszámadás	
	Kiadás pengő	Bevétel pengő	Kiadás pengő	Bevétel pengő
1887	875,518.584	949,057.226	852,257.175	872,245.515
1888	798,885.510	770,079.497	806,180.426	793,967.935
1889	826,001.912	811,785.152	1,884,127.975	1,887,947.565
1890	858,045.447	855,206.945	895,678.141	972,700.346
1891	854,165.987	854,254.869	873,954.110	956,715.526
1892	959,700.452	927,678.507	967,241.427	1,011,494.751
1895	1,159,468.504	1,161,501.577	1,146,298.556	1,509,081.451
1894	2,529,102.440	2,404,607.445	2,375,358.511	2,595,175.188
1895	1,145,406.568	1,151,462.574	1,168,452.597	1,250,047.708
1896	1,156,714.597	1,099,527.559	1,194,924.509	1,200,757.250
1897	1,255,785.584	1,185,595.259	1,269,472.525	1,289,928.520
1898	1,188,024.876	1,159,844.888	1,214,606.871	1,219,568.902
1899	1,204,155.942	1,175,501.584	1,189,422.786	1,192,549.559
1900	1,255,545.708	1,528,501.616	1,254,717.855	1,586,168.292
1901	1,265,487.541	1,225,508.120	1,275,922.557	1,217,590.941
1902	1,501,688.826	1,264,468.482	1,286,185.909	1,257,555.121
1905	2,501,711.545	2,529,052.528	2,522,874.865	2,479,055.918
1904	1,401,174.682	1,395,579.455	1,407,384.765	1,486,699.009
1905	1,556,520.060	1,569,592.091	1,380,578.186	1,224,990.825
1906	1,559,274.725	1,494,457.154	1,442,252.927	1,571,615.005
1907	1,612,569.587	1,602,814.221	1,620,590.502	1,616,252.861
1908	1,717,287.816	1,674,471.414	1,871,612.266	1,775,524.552
1909	1,869,588.560	1,959,205.815	1,995,571.055	2,027,406.154
1910	2,140,880.471	2,297,269.526	2,202,129.426	2,402,527.294
1911	1,981,148.694	2,177,982.655	2,047,747.615	2,120,042.655
1912	2,594,642.512	2,505,751.515	2,531,556.184	2,265,747.559
1915	2,405,472.847	2,266,912.451	2,684,844.468	2,949,195.822
1914 I. félév.	1,676,457.971	1,599,868.552	1,672,648.756	1,569,669.571
1914/15	6,896,278.590	7,574,454.275	6,884,614.510	7,511,565.449
1915/16	10,065,519.557	9,905,724.199	9,988,595.195	9,858,761.001
1916/17			6,904,208.595	6,150,965.801
1917/18			6,567,851.070	7,768,585.355
1918/19			6,541,802.779	7,505,429.600
1919/20			951,579.511	1,252,796.215
1920/21	770,545.758	744,965.800	902,495.585	906,511.491
1921/22	952,005.514	974,881.188	965,542.899	970,868.871
1922/25	972,955.519	1,154,751.008	927,467.877	945,220.771
1923/24	966,455.609	1,186,204.509	966,096.964	1,050,645.946
1924/25	876,121.991	761,715.774	1,004,196.554	1,089,060.498
1925/26	1,528,651.624	1,571,815.556	1,599,571.541	1,725,051.515
1926/27	1,144,215.259	1,144,177.922	1,250,085.262	1,401,185.629
1927/28	1,192,255.520	1,192,421.960	1,354,559.274	1,451,419.569
1928/29	1,557,804.290	1,560,261.000	1,472,852.409	1,485,244.472
1929/30	1,441,799.157	1,452,171.400	1,478,175.925	1,480,248.454
1930/31	1,407,261.441	1,401,100.000	1,628,055.475	1,579,815.257
1931/32	1,568,258.102	1,565,895.000	1,587,708.604	1,412,888.968

A MAGYAR ÁLLAMI ZÁRSZÁMADÁSAI 1867-TŐL PENGŐBEN

Év	Költségvetés		Zárszámadás	
	Kiadás pengő	Bevétel pengő	Kiadás pengő	Bevétel pengő
1932/33	1.218.530.949	1.207.529.000	1.184.059.127	1.177.495.530
1933/34	1.175.285.000	1.097.085.000	1.185.537.806	1.188.094.445
1934/35	1.150.709.000	1.084.589.000	1.187.855.506	1.203.734.794
1935/36	1.190.558.548	1.149.585.875	1.229.756.641	1.243.952.227
1936/37	1.222.247.220	1.169.622.090	1.504.629.114	1.546.212.267
1937/38	1.298.601.704	1.204.001.165	1.380.772.555	1.373.550.273
1938/39	1.508.556.627	1.424.775.502	1.725.461.454	1.664.328.044
1½ év 1939/40	2.693.156.000	2.563.194.000		
1941	2.084.442.000	2.056.250.000		

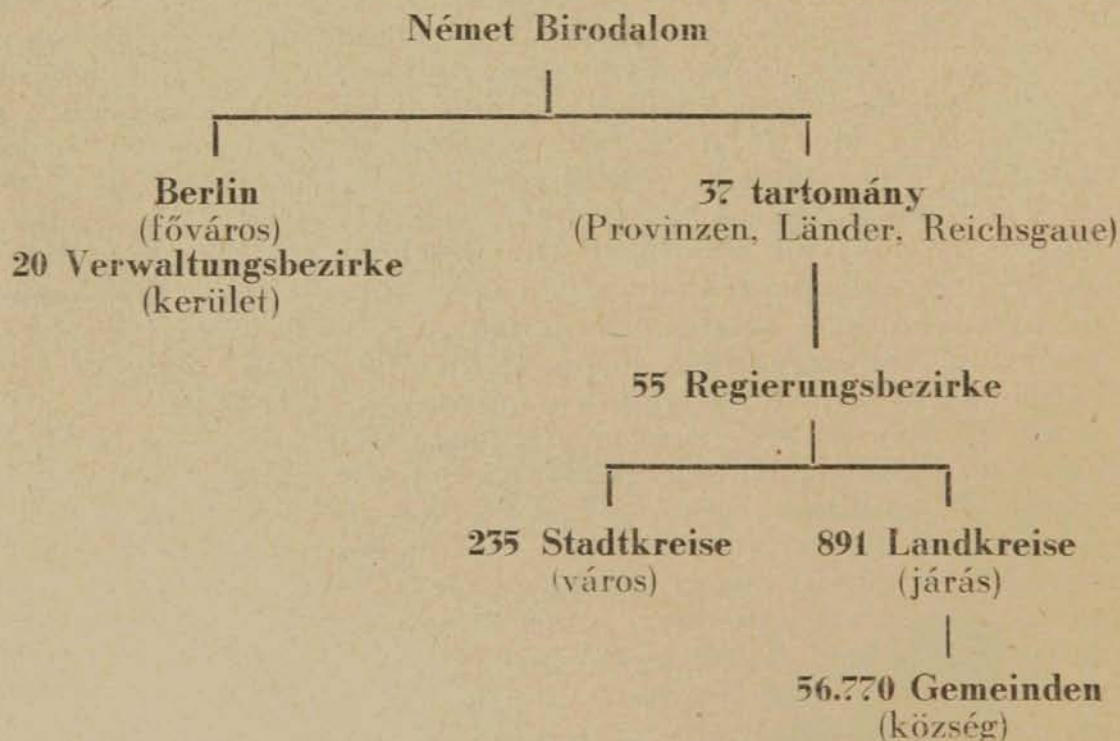
Ha az így átértékelt költségvetéseket és zárszámadásokat át-nézzük, ugyanaz a fejlődési kép tárul elénk, amit már ismerünk az állami alkalmazottak számának növekedése és a magyar közigazgatás ma működő szerveinek létesülése című diagrammjainkról. Az állami feladatok és alkalmazottak számának növekedésével együtt kellett növekedni az állami költségvetésnek és zárszámadásnak is, sőt éppen a költségvetés növekedése tette lehetővé a másik kettő emelkedését is. Ha a mellékelt táblázatot vagy grafikont megnézzük, látjuk, hogy Magyarország költségvetése hogyan növekedett 1867-től 170 millió pengőről 1913-ig 2.949 millióra, ami 17-szeres emelkedést jelent. Mivel ez alatt az idő alatt az ország területe nem változott, ezt a hatalmas méretű fejlődést csakis belső okok idézhették elő. Ezek között pedig első helyen áll az állami apparátus és elsősorban a közigazgatás méreteinek növekedése, újabb és újabb közfeladatok keletkezése, melyeket közületi alkalmazottakkal a köz pénzen a közháztartás keretében kellett megoldani. A növekedés óriási méreteket öltött 1914-től 1918/19-ig. Mint a táblázat mutatja, a tételek felmentek egészen 9.858 millió pengőig. Ezek az évek azonban éppen a rendkívüli háborús erőfeszítések miatt összehasonlítási alapul nem szolgálhatnak és éppen ezért ábrázolásuk a diagrammról le is maradt. A háború után a nagy területi és anyagi veszteségek miatt költségvetésünk lezuhant kb. 900 millió pengőre, de bármennyire is nehezek voltak a viszonyok, a fejlődés ezután is megállapítható és 1930/31-re már felmegy 1.590 millió pengőre. Ezután az államháztartás a gazdasági depresszió hatását mutatja, majd a fellendülés megindulásával és főleg a területgyarapodással már megint elérte a költségvetés a 2.000 millió pengőt, tehát a Felvidékkel és Kárpátaljával meggyarapodott Csonkaországnak igazgatási költségei ugyanannyit tettek ki, mint az egész Magyar birodaloméi 1909-ben. A 900 millió pengős mélyponttól eddig a 2.000 millióig való fejlődés is bizonyítja azt, hogy a szervezet növekedését az idő kérlelhetetlenül megköveteli és elvárja, hogy a méretek idomuljanak hozzá. Az 1867-től folyó és megszakítás nélkülinek mondható — állandóan növekvő irányzatú fejlődés egyik legéke-sebb bizonyítéka a méretek, a közigazgatás, a közfeladatok és az

egész állami élet gyökeres átalakulásának. Mások azok a feladatok és méretek, amelynek költségei a csonka országban több mint 2 milliárd pengőt tettek ki, és egész mások voltak azok a feladatok, és méretek, melyeket az egész magyar birodalomra 1867-ben 170 millió pengővel tudtak megoldani. Ha viszont a méretek és feladatok egészen mások, mivel lényegükben formálódtak át, akkor ezekre nem alkalmas az a szervezet, melyet az 1867-es feladatokra és méretekre alkottak. Ezért a közfeladatok növekedése és a közalkalmazottak számának állandó emelkedése mellett az állami közháztartás állandóan növekvő szükséglete a harmadik olyan döntő és megcáfolhatatlan tény, mely a tárgyi igazság alapján és kényszerítő szükségszerűséggel követeli a mai magyar közigazgatásnak az eredményesség szempontjai szerint való újjászervezését.

Lovász János.

X A Német Birodalom közigazgatási beosztása.

A Német Birodalom az 1939. évi május 17-én tartott népszámlálás alapján kiadta a hivatalos Helységnevtárát.¹ Eszerint a Birodalom közigazgatási beosztása a következő:²

¹ Amtliches Gemeindeverzeichnis für das Deutsche Reich. Herausgegeben vom Statistischen Reichsamte. Statistik des Deutschen Reichs, Band 550, Berlin, 1940. 450 I.

² Berlinnel együtt, de a cseh-morva protektoratus nélkül.

A tartományok (Größere Verwaltungsbezirke):

1. Stadt Berlin	20. Land Mecklenburg
2. Provinz Ostpreussen	21. Land Braunschweig
3. Provinz Mark Brandenburg	22. Land Oldenburg
4. Provinz Pommern	23. Land Bremen
5. Provinz Schlesien	24. Land Anhalt
6. Provinz Sachsen	25. Land Lippe
7. Provinz Schleswig-Holstein	26. Land Schaumburg-Lippe
8. Provinz Hannover	27. Saarland
9. Provinz Westfalen	28. Reichsgau Wien
10. Provinz Hessen-Nassau	29. Reichsgau Niederdonau
11. Rheinprovinz	30. Reichsgau Oberdonau
12. Hohenzollerische Lande	31. Reichsgau Steiermark
13. Land Bayern	32. Reichsgau Kärnten
14. Land Sachsen	33. Reichsgau Salzburg
15. Land Württemberg	34. Reichsgau Tirol
16. Land Baden	35. Verwaltungsbezirk Vorarlberg
17. Land Thüringen	36. Reichsgau Sudetenland
18. Hansestadt Hamburg	37. Reichsgau Danzig-Westpreussen
19. Land Hessen	38. Reichsgau Wartheland.

A. Birodalom összlakossága volt	89,650.852
A tartományok átlagos népessége	2,305.722
A Regierungsbezirkek átlagos népessége	1,180.156
A járások átlagos népessége	62.935

Összehasonlításként közöljük, hogy a magyar vármegyék átlagos népessége 219.806, a járásoké 36.786.

X A háború utáni német lakásépítés előkészítése.

„A háború eredményes kimenetele olyan feladatok elé fogja állítani a német népet, melyeket csakis népesedésének fokozásával lesz képes megoldani. Fontos tehát, hogy a népesítésben a háború által ütött rést a születések számának emelése betömje. Ezért az új német lakásépítésnek meg kell felelnie a jövőben a gyermekben gazdag családok egészséges életfeltételeinek.”

Ezek a szavak vezetik be azt a rendeletet, melyet a német nép vezére a háború utáni német lakásépítés előkészítéséről adott ki. (Erlass zur Vorbereitung des deutschen Wohnungsbaues nach dem Kriege vom 15. 11. 1940.) Ez a gondolat irányította a rendelet alkotóját minden egyes részletkérdés szabályozásánál is. Indítéka és mozgatója az egész rendeletnek a fajok és népek életében oly nagy szerepet játszó természetes szaporodás lehető emelése. A versaillesi békeszerződés természetes következménye volt Németország számára a születések számának abnormis csökkenése. A germán faj szaporodásának megállítására fellelékezett a lassan szaporodó Franciaország. Clemenceau elérte célját: 1953-ban Németország születési arányszáma 1.6 ezrelékkal alacsonyabb a franciánál. (Franciaország 16.3%, Németország 14.7%) A III. Birodalom világosan felismerte a célt. Emelni kell a lehető legjobban a születések számát és csökkenteni a halálozásokat. Az utóbbit a

különböző közegészségügyi rendelkezésekkel érik el, az előbbinek elérését célozza a most ismertető vezéri rendelet.

A lakásépítés kérdését meglehetősen mostohán kezelték a német birodalom korábbi jogalkotói. Jellemző ténvként jegyzi meg Fischer Dieskau,¹ hogy a birodalmi alkotmány egyáltalán nem foglalkozott ezzel a kérdéssel. Nehézkessé tette a fejlődés menetét, hogy a Birodalom és az egyes államok párhuzamosan szabályozták a lakásépítéssel kapcsolatos kérdéseket, így tehát nagyvonalú és átfogó eredményekre nem igen juthattak. A hatalom átvétele után a Birodalom különösen a kistelepülések, néplakások, mezőgazdasági munkásházák és a tisztviselő lakások építését szorgalmazta. A kislakás építkezések megkönnyítésére alakították ki a birodalmi kezesség mellett létesült jelzalog intézményét (Reichsbürgschaften für nachstellige Hypotheken), azonkívül további adóügyi intézkedésekkel is elősegítették a kislakások építését. Részleteiben többször is rendezték a kérdést az egyes szakigazgatási ágak területén belül. Így pl. a Vierjahresplan keretében a mezőgazdasági munkásházák építését; valamint idevonatkozik a német településiügy rendjének előzetes irányelveiről szóló törvény is. (Gesetz über vorläufige Massnahmen zur Ordnung des deutschen Siedlungswesens vom 5. Juli 1934.) Az egységes rendezés hiányának felismerését mutatja, hogy a birodalmi munkaügyi minisztériumban előkészületben volt a kérdés általános rendezésére szolgáló törvény, s csak a háború közbejötté állította meg az előmunkálatokat.

A háború utáni német lakásépítés előkészítéséről az 1940. november 15.-én kiadott vezéri rendelet nagy horderejű lépés a végleges megoldás útján. Első mondatában birodalmi feladatnak nyilvánítja a lakásépítés ügyét. Ezalatt természetesen nem azt kell érteni, hogy az állam saját maga, a saját költségére fog lakásokat építeni. Inkább azt akarták tisztázni, hogy a kérdést, mint köz- vagy politikai feladatot kívánják kezelni. Mint az egyes rendelkezésekből világosan kitűnik, távolról sem akarják a magánvállalkozást és kezdeményezést esetleg kizárni a lakásépítkezésből, sőt ezek minden erővel fokozandók.

A rendelet a lakásépítési program előkészítésének módjáról is rendelkezik. Évről-évre elkészítendő tervet tesz kötelezővé. Az évenként építendő lakások számát maga az államfő fogja meghatározni. Ez a rendelkezés is csak azt mutatja, hogy oly fontos feladatnak tekinti a lakásépítést, hogy még az ilyen részletkérdésekben is magának tartja fenn a határozás jogát.

Különösen fontosnak tartja a rendelet a mezőgazdasági munkáslakások építésének elősegítését és ugyanígy a saját tőkével rendelkező kisemberek családiházépítkezését.

Egyébként az első háborúutáni évre 300.000 lakás építésének előkészítését és kivitelezését rendeli el. Ez talán első tekintetre elég kevésnek tűnik, különösen ha tudjuk, hogy pl. 1937-ben a Birodalom régi területén 340.000 lakás épült. (Ez a szám a háború előtti lakásépítés csúcsteljesítményét jelentette.) Ha azonban tekintetbe vesszük, hogy a háború utáni első évben építendő lakások 90%-a 4—5 szobás lesz, egészen más jelentőséget nyer a 300.000-es szám.

A jelenleg rendelkezésre álló statisztikai adatok, becslések és számítások megállapítják, hogy 1960-ig körülbelül 6 millió lakás

¹ Fischer-Dieskau: Der Führererlass über den neuen deutschen Wohnungsbau. Raumforschung und Raumordnung. 5. évf. 2. sz. 1941. 58. old.

megépítésére van Németországnak szüksége. Ennek a nagyarányú építkezésnek lehetőleg tíz év alatt kell lezajlania, tehát érthető, hogy a német nép vezére már most, a háború közepén, hozzálátott a kérdés rendezéséhez.

A „tervezés” (Planung) című fejezetben részletesen meghatározza a rendelet az építendő lakások arányszámát, nagyságát, beosztását stb. A lakásépítést három főformában fogják eszerint megvalósítani, mégpedig emeletes házak, kertes családházak és kistelepülések (gazdasági földekkel) formájában. Az egyes lakástípusok alkalmazása természetesen a környezeti adottságoktól függ.

A lakások beosztása a háború utáni öt évben a következő lesz: tágas lakószobának is alkalmas konyha, hálószoba a szülők számára és még 1—2—3 hálószoba a családtagok számára, azonkívül zuhanyozó helyiség elkülönített árnyékszékkel. A két és több emeletes házaknál minden lakáshoz még erkély is fog tartozni.

A rendelet szabályozza azt is, hogy a különböző nagyságú lakásoknak milyen arányban kell épülniök. A lakások 80%-a négy szobás, 10—10%-a öt- illetve háromszobás lesz. Ez a rendelet egészen új és nagy szociális jelentőségű. Tágas nagy lakások épülnek, amelyek szinte magukba csalogatják a gyermeket. Hogy mennyire így is képzelik el, bizonyítja az az intézkedés, hogy a lakókat a község a Párt megfelelő szerveinek közreműködésével választja ki, később megadandó irányelvek szerint. Fischer-Dieskau vázolja is a kívánatos irányelveket, mely szerint öröklés-biológiai szempontok szerint értékes, azaz sokgyermekes családokat, vagy egyébként méltó elemeket, pl. frontharcosokat, kell kiválasztani. Fiatal házasságoknak csak kellő orvosi vizsgálat után szabad lakást adni és amennyiben bizonyos időn belül nem következik be a gyermekáldás, ki kell őket költöztetni. Ezek a tervek is csak aláhúzzák azt a vezéri rendelet bevezető mondataiban is tükrözött minden eszközzel szolgáló irányt, hogy a lakásépítés a német nép szaporodásának emelését akarja szolgálni.

A vezéri rendeletben foglaltak végrehajtására és irányítására *kormánybiztos kapott megbízást*. A szociális lakásépítés első kormánybiztosa dr. Ley birodalmi szervezésvezető, a „Munkafront” vezetője lett. Ley személye biztosítja a háború utáni lakásépítések számára a „Munkafront” nagy dinamikával rendelkező szervezetét. A birodalmi kormánybiztos az „Építőipar szabályozásának általános meghatalmazottja”-val (Generalbevollmächtigter für die Regelung der Bauwirtschaft) egyetértésben terjeszti elő a vezérnek az évi építési programot. Ez a rendelkezés biztosítja az évi építkezési terv reális voltát, u. i. az „Építőipar szabályozásának általános meghatalmazottja” kellő áttekinthetőséggel rendelkezik a német építőipar mindenkor teljesítőképességéről. Ugyancsak ő gondoskodik a kellő mennyiségű építőanyag rendelkezésére állásáról, amely kérdéssel a rendelet még más módon is intézkedik. A szükséges munkaerőket is ő biztosítja a birodalmi munkaügyi miniszterrel egyetértésben.

Lényeges haladást jelent a végrehajtó szervek *középső tagozatának* kiépítése. A rendelet szerint a „Tartomány vezető” (Gauleiter), mint „Tartományi lakásügyi kormánybiztos” (Gauwohnungskommissar), felel a lakásépítési feladatok területi végrehajtásáért.

Az *alsóbbfokú szervek* szerepéről és feladatairól szervezési szempontból nem szól a vezéri rendelet. Abból a fontos szerepből azonban, amelyet a községek a lakók kiválasztását illetően kaptak, következtethető, hogy milyen el-

sőrendű szerepet kell majd a községeknek is betölteniök a fentebb megnevezett felsőbb hatóságok mellett. Fischer-Dieskau megállapítása szerint az előbb említett magasabb birodalmi hatóságok, a községek és az építkezések végrehajtásával megbízandó közhasznú építkezési vállalatok között okvetlenül ki kell kristályosodnia egy egészséges munkamegosztásnak. Egyébként elképzelhetetlen lenne a vezéri rendelet eredményes végrehajtása. A rendelet szerint joga van a községnek a ház építését és a kész házak kezelését magának végeznie.

Mindezek az apró részletességgel átgondolt tervek ingatag alapra épülnének, ha nem gondoskodnának a pénzügyi kérdések rendezéséről is. Fontos, hogy a lakók elviselhető terheket és bérfeltételeket kapjanak. Eddig az ilyen építkezéseknél a magántőkét segítette az állam. Most azonban, éppen, hogy a lakbérek elviselhetőek legyenek („a lakások bérei úgy állapítandók meg, — hangzik a vezéri rendelet — „hogy azok egészséges arányban álljanak az erre kiszemelt néptársak jövedelmével”) a magántőke kisebb szerepe mellett az állami segítség a döntő. Az egészséges lakások építését „birodalmi feladattá” nyilvánították, tehát a birodalomnak oda kell hatnia, hogy a lakók az új lakásokat nagyobb területük ellenére is alacsonyabb bérért kapják.

Hogy részleteiben miképpen fog megvalósulni a birodalmi segélyezés, erre nézve a rendelet nem tartalmaz utasítást, azonban *Reinhardt* pénzügyi államtitkár rövid nyilatkozata bizonyos fokig tájékoztat a megoldás körvonalairól. Ezek szerint a 2400 Rm. évi jövedelemnél kevesebbel rendelkezők már az első és második gyermeknél családi pótlékban fognak részesülni, mégpedig lakbérutalvány alakjában. Természetesen ezen kívül, különösen addig, amíg az építkezési anyagok piacán árcsökkenés nem áll be, a birodalomnak hathatós pénzügyi segélyt is kell nyújtani az építkezéshez. Egyébként a rendelet szerint az építkezések finanszírozására a gazdasági élet (hitelélet) intézményei a legszélesebb körben bevonandók.

Szabványosítás és racionalizálás címén adja a vezéri rendelet azokat az utasításokat, melyekkel magát az építkezést igyekszik olcsóbbítani. A rendelet szerint minden eszközzel csökkenteni kell a lakások előállítási költségeit, anélkül azonban, hogy az az építészeti kiállítás rovására lenne. Az egyes lakásnagyságok kikísérletezett tervrajzát 5 évre szabványosítják. Egységesen meg kell alapítani az emeletmagasságokat, a falerőségeket, a tetők szerkezetét, a földémszetet és a lépcsőházak tervét. Az ablak- és ajtó méreteket is szabványosítani fogják. Az építkezéseknél végzendő munkát mechanizálni kell avval a céllal, hogy a kézierőt minél jobban kiszorítsák. Keresni kell a gyakorlatban is kikísérletezett módszereket, melyek az építkezések idejét rövid időre csökkentik. A szükséges építőanyagok előállítására szolgáló üzemeket már most ki kell bővíteni a várható szükségletnek megfelelően, emellett megfelelő új építkezési anyagokat kell előállítani.

Mindezek a rendelkezések az új német lakásépítésnek természetesen csak a keretét adják, melyet céltudatos kutató és szervező munkának kell majd kitöltenie.

Thoma Zsolt

A GÁZ

A HÁZTARTÁS és AZ IPAR

LEGGAZDASÁGOSABB TÜZELŐANYAGA,

GYORS, TISZTA és OLCSÓ!

Díjtalan költségvetéssel, felvilágosítással és tanáccsal készséggel szolgálnak a Gázművek Városi Irodái. Központi Városi Iroda: VII. Rákóczi-út 18. Tel: 228-228. Budai Városi Iroda: I. Alagutca 3. Telefon: 150-110. Ujpesti kiirendeltség: Ujpest, Király-u. 1. Telefon: 294-661.

Díjtalan gyakorlati bemutató előadások minden kedden és pénteken délután 5 órakor a VI. Vilmos császár-út 3., I. emelet bemutató és előadó helyiségeiben.

A MAGYAR KÖZIGAZGATÁSTUDOMÁNYI INTÉZET KIADVÁNYAI:

1. Magyary Zoltán: A magyar közigazgatás racionalizálása. 1930. Elfogyott.	Ára:
2. Magyary Zoltán: A magyar közigazgatás gazdaságosságának és eredményességének biztosítása. 1931. Elfogyott.	
3a. Hantos Gyula: A magyar közigazgatás területi alapjai. 1931. Elfogyott.	
3b. Hantos Gyula: Administrative boundaries and the rationalisation of the public administration. 1932.	10 P
4. Magyary Zoltán: A magyar közigazgatás racionalizálásának programja. 1932.	1 „
5. Mártonffy Károly: A szabatos törvény. 1932.	4 „
6. Fluck András: A budapesti közhivatali kézbesítő szolgálat. 1932.	2 „
7. Kiss István: A magyar tanyai közigazgatás. 1932. Elfogyott.	
8. Martonyi János: A közigazgatási bíraskodás és legújabbkori fejlődése. 1932. Elfogyott.	
9. Julier Ferenc: A vezérkarok szervezete és működése. 1932.	1 „
10. Vitéz Guothfalvy-Dorner Zoltán: A nemzeti gazdasági tanácsok. 1932.	1 „
11. Magyary Zoltán: The rationalisation of the Hungarian public administration. 1932.	1 „
12. Magyary Zoltán: Scientific management in public administration. 1933.	2 „
13. Kodifikációs törekvések. Vladár Gábor, Magyary Zoltán, Mártonffy Károly és Oswald István tanulmányai. 1933.	2 „
14. Göbel József: Anyagbeszerzés. 1933.	2 „
15. Magyary Zoltán: A Magyar Közigazgatástudományi Intézet. 1934.	4 „
15a. Magyary Zoltán: The Hungarian Institute of Public Administration. 1934.	1 „
15b. Magyary Zoltán: L'Institut Hongrois des Sciences Administratives. 1934.	1 „
16. Szöllősy Zoltán: A közegészségügyi törvények egységes szerkezete. 1935.	4 „
17. Ratkovszky Károly: Tanulmányok a nyugdíjkérdéshez. 1935.	4 „
18. Kiss István: Csongrád megyei város közigazgatása. 1935.	
19. Alsó László: A község-szervezés alapelvei. 1935.	6 „
20. Mártonffy Károly: A közszolgálat utánpótlása. 2. kiad. 1937.	8 „
21. Meznerics Iván—Torday Lajos: A magyar közigazgatás szervei 1867—1937. 1937.	8 „
22. Valló József: Közigazgatási eljárás. 1937.	4 „
23. Menczer Károly: A francia és az olasz államtanács szervezete és működése. 1937.	3 „
24. Drágffy Miklós: Az önkormányzat multja és jelene Franciaországban. 1937.	3 „
25. Magyary Zoltán: Közigazgatási vezérkar. 1938.	1 „
26. Vecseklőy József—Horváth Kálmán—Menczer Károly: Világvárosok közigazgatása. 1938. Elfogyott.	
27. Magyary Zoltán: Bulletin N° 1. of the Hungarian Institute of Public Administration, 1934—1938. 1939.	1 „
28. Drágffy Miklós: A testületi önkormányzat Franciaországban. 1939.	5 „
29. Martonyi János: A közigazgatás jogszerűsége a mai államban. 1939.	4 „
30. Magyary Zoltán—Kiss István: A közigazgatás és az emberek. 1939.	20 „
31. Ratkovszky Károly: Tanulmányok a nyugdíjkérdéshez. II. rész. 1940.	4 „
32. Valló József: A service public eszméje a mai francia közigazgatási jogban. 1940.	5 „
33. A szociális vármegye. 1941.	10 „
34. Valló József: A hatályos jogszabályok összegyűjtése. 1941.	6 „
35. Nagy Károly: Gazdasági közigazgatás a német nemzeti szocializmus rendszerében. 1941.	6 „
— A magyar közigazgatás tükre. 1932.	24 „
— Közigazgatástudomány. Folyóirat. 1938—.	